

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FOLKETS ARKIVER

Arkiv - Bramsnæs Lokalhistoriske Arkiv - Greve Museum - og Loka
ne - Hvalsø Lokalarkiv - Køge Byhistoriske Arkiv - Lokalhist
ognearkiv - Lejre Lokalhistoriske Arkiv - Ramsø Lokalhistor
alhistoriske Arkiv - Solrød Lokalhistoriske Arkiv - Vall
arkiv for Bjergsted Kommune - Dragsholm Kommunes Lokalhistor
isk Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Hash
sk Arkiv for Sønder Kommune - Hvideb
Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistoriske Arkiv
sk Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Nykø
- Skælskør - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Kommune
- Stenlille Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Loka
ndholm Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Kommune - Sønder Lilla
Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Høneby Kommune - Nævreby Loka
lands Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Maribo Kommune - Lok
y - Falster Egnshistoriske Arkiv - Tingsted Sogns Lokalhistor
søarkivet - Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder
toriske Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Loka
g Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Loka
ske Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Loka
ske Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Loka
ørnholms Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønder Loka
Arkiv - Hårløse og Sandager-Hønevad Lokalhistoriske Arkiv -
historisk Arkiv for Bogense Kommune - Vester Håsinge-Sandhol
toriske Arkiv - Sønder Broby Lokalhistoriske Arkiv - De Loka
by Kommunes Lokalhistoriske Arkiv - Faaborg Byhistoriske Arkiv
ske Arkiv - Gudme Kommunes Lokalhistoriske Arkiv - Dresl
okalhistoriske Arkiv - Drigstrup Sogns Lokalsamling - Kertemin
e Arkiv - Kølstrup Sogns Lokalhistoriske Arkiv - Langesko
iddelfart By- og Egnshistoriske arkiv - Kauslunde-Gamborg Loka
og Omegn - Arbejderbevægelsens Lokalarkiv i Middelfart
m - Taasinge Lokalhistoriske Arkiv - Skaarup Sogns Lokalhistor
kalhistorisk Arkiv For Humle, Lindelse og Tryggelev-Podslet
ske Arkiv for Tommerup Kommune - Nordlangelands Lokalhistorisk
ssenbjerg Lokalhistoriske Arkiv - Ærøskøbing Kommune Lokall
- Lokalhistorisk Arkiv for Sdr. Næraa og Aarslev sogne - Loka
iv for Nr. Lyndelse Sogn - Lokalhistorisk Arkiv for Rolfs
Lokalhistorisk Arkiv for Augustenborg Kommune - Lokalark
liotek for Sydslesvig - Lokalhistorisk Forening for Brø
jl-Hejlminde Lokalhistoriske Arkiv - Fejlstrup Lokalhistor
sten Kommunes Lokalhistoriske Arkiv - Haderslev Byhistoris
kloster Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv Nordbor
alhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Tandslet Sogn
storisk arkiv for Dybbøl-Ulkebøl-Sønderborg - Lokalhistorisk
er Kommune - Lokalhistoriske Arkiver i Billund Kommune Vorbass
ne Billund Afdeling - Blaabjerg Lokalhistoriske Arkiv - Bl
istoriske Arkiver - Historisk Arkiv for Brørup og Omegn
nø - Lokalhistorisk Arkiv - Helle Kommunes Lokalhistorisk
trup Sognearkiv - Tobøl Egnsarkiv - Ribe Lokalhistoriske Arkiv
storiske Arkiv - Vilslev Sognearkiv - Varde Lokalhistori
od Lokalhistorisk Arkiv - Brødstrupegnens Hjemstavnsforening
Egtved - Vester Nebel Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk
d; Kommune - Søvind Skoles Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistori
Hedensted Kommune - Byarkivet - Lokalhistorisk Arkiv for Jelli
g Stadsarkiv - Lunderskov Kommunes Lokalhistoriske Arkiv - Hø
dum Sogn - Lokalhistorisk Arkiv i Vamdrup - Vejle Lok
Lokalhistorisk Samling - Egvad Egnshistoriske Sa

FOLKETS ARKIVER

SAMMENSLUTNINGEN AF LOKALHISTORISKE ARKIVER 1949-1989

Red. Poul Sverrild

SLA 1989

Folkets arkiver
red. Poul Sverrild
Copyright 1989 by forfatterne og
Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver
Torvegade 47, 6700 Esbjerg

Bogen er sat med Times
Layout og tryk Grafisk Institut A/S
ISBN 87-981006-6-1

Indhold

Forord	7
Drivkræfterne bag det lokalhistoriske engagement <i>af Anna Rasmussen</i>	9
Lokalarkiverne og de andre kulturelle institutioner i lokalsamfundet <i>af Peter Bondesen</i>	18
Om det folkelige og det faglige <i>af Søren Ehlers</i>	31
Stadsarkiver <i>af Birgitte Dedenroth-Schou</i>	40
Det foreningsdrevne arkiv – fortid, nutid og fremtid <i>af Jacob Bang Jensen</i>	47
Lokalarkiverne og forskningen – opgaver, muligheder og perspektiver <i>af Inge Bundsgaard</i>	60
Fortidens fremtid <i>af Jørgen Dieckmann Rasmussen</i>	71
Litteratur om lokalarkiver – en selektiv bibliografi <i>af Gitte Strange Hansen</i>	77

Forord

Når Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver (SLA) har valgt at markere sit 40 års jubilæum i efteråret 1989 med udsendelsen af en jubilæumsbog, skal det ikke ses som udtryk for, at vi har fundet tiden inde til at stoppe op, se os tilbage og lykønske os selv med, hvor langt vi er nået.

De resultater, SLA gennem de 40 år har nået i henseende til omfang og organisering af det lokale arkivarbejde, taler for sig selv. Derfor har vi valgt at udsende et jubilæumsskrift, der gennem sine bidrag gerne skulle illustrere, at den arkivverden, som SLA er den organisatoriske ramme omkring, fortsat er levende og i vækst, og fortsat er mangfoldig og engagerende.

Bidragene til bogen er forfattet af personer, der alle har en stærk tilknytning til arkivverdenen, personer, der hver for sig repræsenterer nogle af de hovedstrømninger, der i dag gør sig gældende indenfor SLA's rammer.

Bogens enkelte bidrag er ikke udtryk for en vedtagen organisationspolitik men står helt for forfatterens egen regning. Det har vi fundet nok så væsentligt som at formidle et statusregistrerende, tilbageskuende jubilæumsbudskab.

I en organisation, som SLA, der er langt fra at være udvokset, er det vigtigt at forholde sig aktivt overfor interne brudflader og spændingsfelter, for det er her, udviklingen foregår. Den frodige mangfoldighed, der kendetegner SLA's medlemskreds, fra arkiver på mindre end sogneniveau til arkiver med flere primærkommuner som virkeområde, fra rent foreningsejede eller -drevne til rent kommunale institutioner integreret i forvaltningssystemet, fra arkiver, hvor alle arbejdsopgaver løses på amatørplan til arkiver, hvor professionelle løser opgaverne, historikere, HK-ere, fotografer o.l., har eksisteret stort set fra starten og er ikke blevet mindre i dag. Det kunne i et samfund, hvor vi er tryggest ved monolitiske strukturer, fortolkes som en svaghed, men har gennem den påtvungne konstante bevidsthed om forskellighederne tilført organisationen en dynamik, det ellers kunne have været svært at opretholde. Mangfoldigheden har vist sig ikke at stå i vejen for den konstante udvikling af arkivarbejdets kvalitet, og forskelligheden har heller ikke negativt påvirket SLA's muligheder for at påtage sig store udviklingsopgaver, der overfladisk set gavner nogle arkiver mere end andre.

Med udgangspunkt i det fælles grundlag, som medlemskabet af SLA garanterer, har arkiverne haft mulighed for frit at udvikle sig i overensstemmelse med de lokale betingelser, og heri skal nok kimen til lokalarkivernes vækst primært ses.

Behovet for at udbygge det fælles grundlag gennem udviklingsarbejde, fælles kampagner, vedtægter, forskning og lovgivning er så påtrængende som nogensinde, og som artiklerne i denne bog viser, behøver vi ikke frygte, at den fælles indsats indsnævrer de lokale handlemuligheder.

Fyrre års konstant vækst og styrket organisering har i SLA demonstreret, at de organisationsskabte goder, ensartede registreringsprincipper o.l. samtidig har styrket mulighederne for lokalt at arbejde på de præmisser, lokalsamfundene opstiller.

Ønsket for fremtidens lokalarkivudvikling må være, at det grundlæggende mønster kan fortsætte i en frugtbar kombination af en bred vifte af lokale udviklingsmodeller og et styrket organisationsarbejde, der løbende udbygger det fælles grundlag.

Illustrationerne, der er skudt ind mellem bogens artikler illustrerer den variation, der kendetegner lokalarkivernes fysiske og organisatoriske rammer.

*Poul Sverrild
Hvidovre d. 4.9.1989*

Drivkræfterne bag det lokalhistoriske engagement

af Anna Rasmussen, leder af Hylke sognehistoriske arkiv

Dansk lokalhistorie 1989: Møder og kursusvirksomhed, bøger og artikler og ikke mindst, et netværk af små og store arkiver, dækkende så godt som hele landet. Et broget billede af aktivitet på forskellige niveauer, af varm og altfavrende folkelighed, af gnistrende samarbejde og engagement og vel også af personlig ærgerrighed og enkelte knive i ærmerne.

SLA's jubilæum er værd at fejre. Ikke mindst fordi festens genstand er i sin bedste alder, hverken forvitret eller forkalket, heller ikke i så voldsom en vækst, at bund og top ikke kan råbe hinanden op.

De 40-årige kan tillade sig at se fremad. De er ikke i den alder, hvor erindringerne skrives, men må vente endnu mange år på det overblik, der først fremkommer, når en ting er på en vis afstand. Derfor er det vanskeligt for ikke at sige umuligt at skrive de nulevendes historie. I stedet kan man så forsøge at samle dele af forhistorien op og beskrive i hvert fald de mest iøjnefaldende tilskyndelser til og forudsætninger for, at tingene formede sig, som de gjorde, og for at der blev et jubilæum at fejre.

Enhver historie har sin forhistorie. Det gælder også SLA og al den lokalhistoriske aktivitet, der findes. Forhistorien er ikke den mindst spændende. Det er i den, drivkræfter og tilskyndelser skjuler sig, og her findes også den – måske diffuse – målsætning, som kan være vanskelig at fastholde og huske, når engagementet er blevet en nogenlunde fastetableret institution.

Selv om forholdene har ændret sig temmelig meget, siden Oehlschläger i 1803 skrev Guldhornene, og siden Ingemann midt i de triste og ludfattige 1820'ere anråbte de døde slægter om at frelse landet fra udslettelsens dom, så var guldalderdigterne stort set ude i akkurat samme ærinde som de mange lokale grupper, der stiftede 60'ernes og 70'ernes lokalhistoriske arkiver.

Dyb og bred og folkelig historisk interesse er et krisetegn. Er tiderne gunstige med tilpas høj inflation og arbejde nok til alle dem, der vil arbejde, så dukker man ikke hovedet, men tør se ud i fremtiden. Med let hjerte overlades det historiske engagement til faghistorikerne og til de lokale særlinge, der ikke ved bedre.

I økonomiske nedgangstider derimod, eller når de store, nationale katastrofer indtræffer, så genopdages historien. På samme måde går det, når udviklingen løber løbsk, når samfundet ændres så hurtigt og i så voldsomme ryk, at det kniber at følge med og at overskue en ny situation.

Om traumet er fremkaldt af tabet af den danske flåde eller af Sønderjylland, om skurken hedder kommunalreform eller EF-valg, det er i denne forbindelse mindre væsentligt.

Selv om versemålet er forskelligt i Valdemar den Store og i de lokalhistoriske publikationer, der ser dagens lys, så var og er mål og midler de samme: Ved hjælp af den nationale eller lokale – tålmodige og uopslidelige – historie at forsøge at anvise en vej ud af mørket eller forvirringen, at bringe en slags orden i kaos ved at tydeliggøre sammenhængen mellem fortid og nutid og at styrke vaklende identitet og selvrespekt hos de lydhøre af dem, man henvendte eller henvender sig til.

Her ligger, efter min bedste overbevisning, den største drivkraft til at beskæftige sig med lokalhistorie.

Før arkiverne begyndte at brede sig ud over landet og kanaliserede en stor del af det lokalhistoriske engagement ind i sikringsrum og nedlagte butikkslokaler, da var det en ensom sag at arbejde med sin egns eller sit sogns historie.

Naturligvis må det ikke glemmes, at købstæderne og de store stationsbyer også har deres – ofte meget fornemme – lokalhistorie; men det rækker ikke ved den førerposition, bondelandet har, når det drejer sig om hjemstavns eller lokalsamfundets historieskrivning.

Som historisk disciplin – eller mangel på samme – har dansk lokalhistorie eksisteret i godt og vel hundrede år. Lige så længe har den været en niche for amatører og lægfolk og tumleplads for deres frie udfoldelse. Lokalhistorien har befundet sig på en Herrens mark, hvor lov og orden, metode og kildekritik var næsten ukendte begreber. Den er fremstået som et kluntet og ucharmerende barn, et af dem, kun dets eget ophav og den allernærmeste familie kunne elske; men det skulle vise sig at være et utrolig robust og livskraftigt barn.

Bricka var med sin ætsende anmeldelse af hjørlundedegnens sognehistorie i 1879 ikke i stand til at dæmme op for den strøm af sognebeskrivelser, der blev resultatet af myreflottige skolelæreres og ældre gårdmænds anstrengelser. De har i sig rummet en lokalhistorisk drivkraft, som lå langt uden for faghistorikernes fatteevne, et personligt engagement, som gjorde hjemstavnsforskerne så hede og blinde, at al kritik prellede af på dem. Øjensynlig har de med lige så ophøjet ligegyldighed og rolig hvilen i sig

selv taget imod de velmenende anmeldelser, de også fik, sammen med elskværdigt nedladende anvisninger på, hvordan lokalhistorie burde skrives. De lokalhistoriske forfattere var ude i deres eget ærinde og lod sig ikke distrahere, i hvert fald ikke så meget, at de holdt op med at skrive eller opgav at få deres bøger udgivet.

De historiske verdener var næsten fuldstændig adskilte, men dog ikke mere, end at sten og jordklumper kunne flyge over havegærdet. Hvor de landede er ikke til at sige; men de gjorde nok hverken gavn eller større fortræd.

Hjørlundebogens ublide modtagelse er ofte citeret; men hvem kan sige, hvordan førstelærer Carstensen påvirkedes af bogens anmeldelse? Blev han grebet af afmagt, af depressioner og mindreværdsfølelse? Afreagerede han sin vrede mod rigsarkivets hovne arkivar på skolebørnenes rygstykker, eller dyppede han uanfægtet pennen i blækhuset, skubbede manchetterne op og gik i gang med et nyt bind sognehistorie, ud fra sine egne præmisser, sin hjemmelavede model og arbejdsmetode?

Hos skolelærerhistorikerne var der utvivlsomt, sammen med alle andre drivkræfter, også en helt personlig. Den var fremkaldt af landsbylærernes sociale status, der lå et sted midt imellem gårdmænd og husmænd, af deres ikke-akademiske uddannelse, som gjorde, at de aldrig blev præstens ligemænd, og af forholdet til nabolærerne. Over for kollegerne talte en udgivet sognehistorie mere end nok så mange formandsposter i foredragsforeninger eller sygekasser.

Hvis man ikke er fortrolig med og holder af den egn, der beskrives, så kan den ældre lokalhistoriske litteratur godt være drøj læsning. Det kan have sine problemer at komme igennem de lange rækker af kæmpehøje, af de ordrette afskrivninger af fæstebreve og aftægtskontrakter, og ikke mindst at forlige sig med forfatternes forkærlighed for skole og kirke og bøndernes hartkorn.

Derimod er der sjældent gjort rede for konflikter og sociale spændinger i lokalsamfundet, eller for de gnidninger og magtkampe, der også var en del af landsbyfællesskabet. Der findes så at sige aldrig en verden uden for sogneskallet. Til gengæld får man navnene på hver eneste ager og eng inden for sognets grænser.

Er bøgerne for kedelige, og begynder irritationen at slå ud, så er man ved at være angrebet af brickygen, og gør bedst i at holde op med at læse for en tid, indtil man selv er blevet lidt klogere. Har man for meget at kritisere ved bøgerne, så fortæller det blot, at de er faldet i hænderne på en komplet uvedkommende, en læser, der ikke har forstået et ord af det hele.

Sognehistoriernes målgruppe har altid været lokalbefolkningen, og den

elsker dem. De er på samme tid bibel, huspostil og bondealmanak, og jo længere gårdenes ejerlister er, jo højere værdsættes de.

Hvis den ældre lokalhistorie forsøgsvis bliver sat ind i noget, der ligner en historisk sammenhæng, så bliver formålet med den tydeligt nok. Den var andet og mere end hobby- og husflidsvirksomhed for skolelærere med en kort arbejdsdag og et højt ambitionsniveau eller for ældre gårdejere, som havde haft held til at aflevere deres gårde med prioriteter og høstpan-tebreve til næste, helt sagesløse, generation og som på den måde havde skaffet sig tid og frelst samvittighed til at hellige sig de ting, de havde mest lyst til at beskæftige sig med, at skrive god, gedigen, problem- og konflikt-skyende og samfundsstabiliserende sognehistorie.

For hundrede år siden var alle betingelser til stede for, at i hvert fald sog-nets toneangivende kredse ville tage godt imod hjemstavnsens historie, skrevet, som den var, på gårdmændenes egne præmisser.

I de gode år midt i 1800-tallet var der sket så store forandringer, både økonomisk, politisk og åndeligt, at sammenhængen i bondens tilværelse kunne være vanskelig nok at fastholde. Det kommunale selvstyre, valgret og valgbarhed til rigsdagen og høje kornpriser havde gjort gårdmændene selvstændige og selvfølede. Religiøse vækkelser og personligt engage-ment bevirkede, at mange oplevede et åndeligt liv som aldrig før.

Ikke på noget tidspunkt er der bygget så meget på landet som i slut-ningen af 1800-tallet, fattiggårde, andelsmejerier, brugsforeninger, forsam-lingshuse og missionshuse. Det meste af dette foregik i en økonomisk nedgangsperiode; men inden det var kommet så vidt, havde bønderne nået at nybygge deres gårde, så de stod som grundmurede, selvbevidste symboler på en samfundsklasse, der ikke regnede sig til de ringeste.

Fra begyndelsen af dette århundrede gik det atter fremad; men inderst inde var bønderne rådvilde og forvirrede. Alt for meget havde ændret sig alt for hurtigt. I de gode år før krisen og 1880ernes politiske kamp havde de nået at kassere så meget af deres traditionelle bondekultur, at de nu knapt nok vidste, hvem de var. Hvad var det, der gav bonden identitet? Var det hans gård, som kreditforeningen ejede sin del af, eller var det hans politiske eller religiøse ståsted? Var det posten som formand for sognerådet, andels-mejeriet eller hesteavlforeningen? Det var ikke til at finde ud af, og så kom den velsignede lokale krønikeskriver og fortalte ham og alle de andre hartkornsejere, at her skal I bare se, folkens: Her er sognet, og her er ejerla-gene, og her er de landsbyer, hvor jeres gårde har ligget i flere hundrede år. Det kan da godt være, de har flyttet sig lidt og er ændrede til ukendelighed, men de er de gamle gårde, og i dem har jeres slægt måske boet, så længe sognet har været bebygget.

Uden rigtig at være klar over, hvad det var, de gjorde, uden at kunne sætte navn på de tilskyndelser, der fik dem til at skrive deres sogns historie, så gjorde de lokalhistoriske forfattere det samme som Oehlenschläger og Ingemann, Grundtvig og A. D. Jørgensen og flere andre havde gjort. De afstivede og cementerede en vigende og smuldrende identitet. De søgte at udfylde et rum, der var, om ikke tomt, så dog sparsomt møbleret.

Den ældre sognehistorie var en del af bøndernes åndelige klassekamp, af deres søgen efter et ståsted, efter genkendelse og sammenhæng i tilværelsen. Den var en håndsækning til en samfundsgruppe i vildrede med sig selv, en hjælp til at bevare en truet livsform og en del af den harmoni og tryghed, der findes i en traditionsbærende kultur.

Der var trøst at hente i de gamle sognehistorier. De gjorde deres til, at Guds eget folk – de danske bønder – i en forvirret og vanskelig overskuelig tid ikke mistede balancen eller stedsansen og blev fuldstændig rod- og modløse. Bøgerne mandede ikke ud i konklusioner, der kunne pege på problemløsninger og nye veje at gå. Tværtimod styrkede de det overleverede og fastholdt bønderne i det livsmønster, de var mindst utrygge ved.

Det lyder temmelig reaktionært, og det var bøgerne også. Tingene skulle helst være, som de var og forblive, som de er. Det var budskabet, og det fandt genklang i bondesjælen. Sognehistorierne var mere end tunge og besværlige opremsninger, mere eller mindre tilfældige arkivfund og mundtlige overleveringer. De var programlitteratur, båret af holdninger og af et samfundssyn, der vel ikke er fri for at præge dansk landbrug den dag i dag.

Opbruddet fra den ældre gårdmands- og hartkornsbeskyttende lokalhistorie er godt i gang nu. Der bliver længere og længere mellem de gråhædede fundamentalister, der stædigt har søgt at bevare en tingenes tilstand, som både tiden og menneskene var løbet fra.

Der er både forskelle på og ligheder mellem tidligere generationers lokalhistoriske engagement og det, der findes i dag. Den mest iøjnefaldende forskel er nok, at de store kantede enere er borte, at det aktive engagement er blevet meget bredt, og at lokalhistorisk virksomhed er blevet mange andre ting end blot at skrive sognehistorie om livet på landet i de gode, gamle dage.

Drivkraften hos de lokalhistoriske arkivers medarbejdere er ikke at afstive en struktur, der har overlevet sig selv, men at indsamle og – for en undrende eftertid – at bevare erindringsstoffet om det, der også en gang var nutid og menneskers virkelighed.

Det er noget ganske andet; men tilskyndelsen til at registrere går-

dagens aviser og vandværkets historie er nok den samme, som skabte de gamle sognehistorier.

Den store vækst i de lokalhistoriske arkiver fandt ikke sted samtidig med SLA's oprettelse. Den kom først i løbet af 1960'erne og begyndelsen af 70'erne.

Institutionen og organisationen kom før det folkelige gennembrud. Det måtte vente på et af de nationale traumer. Et lykkeligt folk er det, der ikke har ret megen historie, og som ikke interesserer sig for den smule, der er. Befrielsesforåret 1945 satte ikke en historisk bølge i gang i folkesjælen. Det gjorde de borgerlige, selvtilstrækkelige 50'ere heller ikke. Grundlovsændringer har ingen lokalhistorisk effekt; men det har de beslutninger ovenfra, der omformer samfundet nedefra.

For 200 år siden – i 1790'erne – halveredes antallet af amter. Det fremkaldte ingen protestbevægelser; men da det samme skete i 1970, samtidig med at alle de mange små landkommuner blev til besværlige storkommunefrynsere, da vågnede Holger Danske bag ligusterhækken.

Næsten alt det, borgere og bønder havde skabt i frugtbar uenighed et par generationer tilbage, alt det, der havde givet lokalsamfundene liv og mening, det forsvandt i de år.

Skoler blev nedlagt. Handlende og håndværkere drejede nøglerne om. Andelsmejerierne opgav ævred, og bygningerne blev liggende og gav ly til lige så mange, små og stærkt forenende virksomheder, først under protektion af velvillige sogneråd og derefter af vækst- og beskæftigelsesfixerede kommunalbestyrelser.

Livsnerven, den kollektive trafik, blev skåret over de fleste steder og hænger endnu rundt omkring i en tråd så tynd, at man ikke kan transportere sig selv, så må man enten blive, hvor man er, eller give sig skolebuserne i vold og håbe på, at man i løbet af en time eller halvanden vil have tilbagelagt de ti kilometer ind til den store by og dens discountbutikker.

Sådan skulle det være, og sådan kom det også til at gå, da rationaliserings- og centraliseringsbølgen havde rejst sig. Endnu, inden den havde nået at rive alt med sig, var der mange, der sansede, hvad resultatet ville blive.

Nogle græmmede sig, og lod det blive ved det. Andre affandt sig tilsyneladende fredsommeligt med den ny situation, der var ved at blive skabt. De forsøgte at leve videre, som de altid havde gjort, og som om intet var hændt, selv om det var vanskeligt at bortforklare, at der var blevet langt til alle servicefunktioner, og at naboen ikke længere var en sindig bondeemand, men et langhåret og barfodet kollektiv.

Mange valgte eller lod sig råde til at ride med på bølgen. Det var de

historisk helt følelsesløse. De rationaliserede og investerede sig til afgrundens rand, og hvis de ikke hænger der endnu, så er det fordi de er faldet ud over den.

Det var dem, der kastede vrage på tidligere tiders trods alt sunde fornuft og proportionssans. Et effektivt landbrug, det blev en forretning, der hurtigt skulle give afkast, og borte var forfædrenes anstændige behandling af husdyr og marker og deres sikre fornemmelse af, hvor intensiv en drift et landbrug kunne bære.

Følelsen af, at tilværelsen er fornuftsstridig og til tider vanskelig at se en mening med, har til alle tider luret overalt; men før i tiden havde den kun været hæget om og plejet af kunstnere og intellektuelle og hvem, der havde råd til sådan en luksus.

Da lokalsamfundene mistede deres fortrolige, tryghedsgivende ydre strukturer og værdinormer, og man ikke længere havde dem at holde sig oprejst ved, da blev følelsen af absurditet en folkesygdom: Stalde uden dyr, stationsbyer uden station, afblændede butiksruder og tomme værksteder og skolegårde uden legende børn. Hvad skulle det ende med? Alle gode kræfter måtte mobiliseres for at erstatte en del af det identitetstab, især de små og halvstore lokalsamfund havde lidt.

Det var vel ikke alle, der tog udviklingen lige tungt og så lige mørkt på fremtiden; men ingen kunne undgå at registrere de store ændringer, der skete. Dermed blev der skabt grobund for et nyt historisk engagement, der i allerhøjeste grad skulle blive lokalhistorisk. Der måtte reddes, hvad reddes kunne af egnens fortid, inden det var for sent. Når det var gjort, så kunne man måske bruge dele af det indsamlede og bevarede erindringsstof til at få et overblik over ødelæggelserne og at få en smule orden i det kaos, lokalsamfundene var efterladt i.

At denne redningsaktion lykkedes så godt, som den gjorde, er der kun de lokalhistoriske arkivers små og store arbejdsgrupper at takke for, sammen med de større eller mindre beløb, kommunernes økonomiudvalg afsatte til oprettelse og drift af deres arkiver.

Der findes endnu et par lokalhistoriske drivkræfter. De er lidt vanskelige at placere, fordi de hænger frit i luften uden historisk sammenhæng med hverken de gamle hjemstavnsforskere eller med 60ernes kollektive engagement, for slet ikke at tale om slaget på Rheden eller 1864-syndromet. Det letteste ville have været at springe dem over; men da det er kræfter, der nok vil tilkæmpe sig store dele af den lokalhistoriske arbejds- og slagmark i de kommende år – hvis de ikke allerede er godt i gang med det – så hører de hjemme her.

Det var lægfolket, der skabte den lokalhistoriske tradition og formede den niche, det i mange år havde så godt som for sig selv. I dag er det ved at være en trængt niche. Så længe dansk historieskrivning hvilede trygt i sin saxotradition, eller var fjerbuskprydet og betragtede alt ud af centraladministrationens vinduer, eller var oppe at vende for at komme ned igen som hårdt tiltrængt marxistisk, økonomisk historie, lige så længe havde amatørerne deres kolonihaver i fred.

I dag drejer en del af forskningen sig om kulturhistorie, om socialhistorie, arbejder- og kvindehistorie og også om mentalitets- og bevidsthedshistorie, altsammen områder, hvortil lokalhistorien egner sig fortræffeligt.

Faghistorikernes engagement i disse sider af menneskelivet kan derfor blive en af de helt store drivkræfter til at fordybe sig i lokalhistoriske undersøgelser.

Der er også en anden, mere jordnær og pragmatisk grund til, at de faglærte har fået øjnene op for lokalhistoriens lyksaligheder. Hvis man som nyuddannet magister har valget mellem noget, der ligner livsvarig arbejdsløshed, omskoling og job som informationsmedarbejder i et korn- og foderstoffirma eller ansættelse som leder af et byhistorisk arkiv, så vil de fleste sikkert foretrække det sidste. Den drivkraft er ikke vanskelig at forstå.

Der er således intet, der tyder på, at det lokalhistoriske engagement vil ebbe ud eller tørre ind, tværtimod. Det nære samfund har aldrig været mere fjernt. Rodløshed og forvirring findes overalt, både på landet, i stationsbyernes muremesterhuse og i de store byers højhus- og parcelhuskvarterer.

Hvad skal ønsket være for SLA på jubilæumsdagen? Hvis forudsætningen for stadig vækst er et problem- og krisehærgede omgivende samfund, så var det allerbedste måske at håbe på en jævn og munter, stilfærdig udvikling med tid og overblik til at løse de uløste knuder, der vel også findes i SLA. Måske at samle kræfter til at få fremprovokeret en arkivlov, tid og tålmodighed til at stryge både lønnede og ulønnede arkivmedarbejdere over håret og at overtale de få arkiver, der endnu ikke har fattet den side af sagen, til at blive åbne og publikumvenlige væresteder for alle slags mennesker. Sidst, men ikke mindst, aldrig at glemme det historiske perspektiv, men altid at huske på, at det var det brede, folkelige engagement, der skabte den forunderlige arkivverden, og at det er et engagement, der altid skal være plads til.

Københavns Stadsarkivs status som hovedstadens gamle arkiv understreges af dets placering dybt i byens rådhus.

Lokalarkiverne og de andre kulturelle institutioner i lokalsamfundet

af Peter Bondesen, arkivar ved Randers
Lokalhistoriske Arkiv og lokalhistorisk konsulent

Siden oprettelsen af SLA i 1949 er en række lokalarkiver blevet skabt. Den interne udvikling i arkiverne og i SLA beskrives i andre afsnit i denne bog.

Denne artikel er tænkt som en diskussion af arkivernes forhold til de andre kulturelle institutioner i lokalsamfundet. Emnet er taget op, fordi man ofte undervurderer den stærke påvirkning fra lokalsamfundet og ikke mindst fra naboinstitutionerne som en forudsætning for arkivernes tilstand i dag. Ved at fremdrage ligheder og forskelligheder i forhold til de andre kulturinstitutioner og -organisationer vil arkivernes egen profil måske kunne tegnes med flere nuancer, end hvis man alene ser på udviklingen indefra.

Det er karakteristisk for lokalarkiverne, at de er blevet tilpasset forskellige administrative tilhørsforhold. Denne tilpasning er usædvanlig i den danske institutionsverden, og den kendes ikke fra arkivernes naboinstitutioner. Vore naboer har fra første færd sikret sig at kunne fungere med suverænitet d.v.s. med egen vedtægt og bevilling.

Lokalarkiverne blev oprindeligt lanceret nærmest som en specialfunktion, der tilsyneladende kunne tilpasses forskellige institutionsformer. Fra starten i 1950'erne var dette en naturlig og sikkert også nødvendig politik, der iøvrigt havde nær sammenhæng med arkivernes daværende selvforståelse. Tilpasningsvilligheden har imidlertid på længere sigt vist at rumme visse risici. De kommer tydeligst frem i perioder, hvor der generelt skæres ned på ressourcerne til de institutioner, hvortil arkiverne er blevet knyttet. I nedskæringstider vil det ikke være en unaturlig ting at beskære gamle funktioner i forhold til nye, at nedprioritere funktioner, der ikke synes at være vitale for institutionernes selvforståelse og hovedsigte og at lade eventuelle opprioriteringer komme mere »moderne« funktioner til gode. Arkiverne har desværre den indbyggede skavank, at det her kan lade sig gøre at skære ned, og at de fatale og uoprettelige resultater først viser sig på længere sigt.

Lokalarkivernes tilpasningsvillighed er vistnok en følge af arkivernes

selvforståelse, som de startede ud med i 1950'erne. Arkivpionererne var optaget af arkivernes »genstand« d.v.s. at man først og fremmest beskrev, hvad der skulle samles. Man opfattede SLA's rolle tvedelt: Man ønskede at gøre opmærksom på en række truede arkivalier i lokalsamfundet, ligesom man ønskede at skabe en ordningsmåde, der var tilpasset disse arkivalier. Lokalkiverne blev i denne forståelse samlinger af bestemte arkivalier, ordnet på en bestemt måde.

Parallelt med, at samlinger blev dannet, skete der en ændring af opfattelsen af det lokalhistoriske arbejde. Ændringen af historievidenskabens holdning til lokalhistorien som emne blev næppe skabt af lokalarkiverne. Ændringen fulgte i kølvandet på et generelt holdningsskift hos historikere og andre, hvorefter studiet af de enkelte lokalsamfund herefter kunne have selvstændig betydning, og hvor »historie« ikke alene behøvede at betyde »rigshistorie«. Med den ændrede holdning til lokalhistorien måtte lokalarkiverne efterhånden også tåle at se sig debatteret. Diskussionen om indsamlingsmetoder og -mål er nu igang, og man er klar over, at indsamlingens kvalitet på kort og langt sigt afgør lokalarkivets lødighed. Der er sket det, at arkiverne i stadig højere grad er blevet antikvariske institutioner med en målsætning, der er anderledes end tidligere. Man har sagt, at arkiverne skal være lokalsamfundenes hukommelse m.h.t. nyere tidsforhold samtidig med, at de fungerer som historiske værksteder ud fra visheden om, at uden en historisk produktion går arkiverne til i holdningsløs indsamling.

En diskussion af arkivernes forhold til omverdenen lider under, at der ikke endnu er udført samlede undersøgelser på dette område. Der savnes endnu en pålidelig arkivstatistik, der løbende kan dokumentere forskydninger. Det nærmeste man kan komme et talmæssigt overblik over SLA's medlemskreds er sammentællingen af besvarelserne af arkivbeskrivelserne 1980-81. Her er resultaterne dog alene sammentalt m.h.t. enkeltfænonemer, og der kunne dengang ikke foretages korrelerede sammenstillinger. – I 1988 indsamlede SLA spørgeskemaer om arkivernes forskningsvirksomhed. Det færdige resultat er endnu ikke publiceret. Alligevel kan der allerede nu udledes nogle træk også på grundlag af disse besvarelser.

Arkiverne og de kulturhistoriske lokalmuseer

Lokalarkivernes nærmeste nabo i lokalsamfundet er de kulturhistoriske lokalmuseer. I 1980 var 12% af alle lokalarkiver knyttet til museer. Museerne har en række opgaver, som – so oder so – minder om arkivernes virksomhed. Museerne indsamler, bevarer og formidler genstande og

informationer om lokalsamfundets kulturhistorie. Den væsentligste parallel mellem arkiverne og museerne er, at de begge har et håndgribeligt antikvarisk arbejde at udføre.

Museernes centrale organer har forlængst vedkendt sig ligheden mellem arkiv- og museumsarbejdet og anerkendt, at der drives lokalarkivvirksomhed inden for museernes rammer d.v.s., at der kan gives statsrefusion over museumsloven til de museer, hvor der tillige er lokalarkiv. Denne tilladelse har i de senere år medført, at en række arkiver er blevet flyttet til museumsregi. Ændringen af biblioteksloven, der betød, at den statslige tilskudsramme ikke mere faldt som en refusion men via bloktilskuddet, har fremmet denne udvikling. Arkiverne har på den måde adskillige steder medvirket til museernes fortsatte økonomiske vækst, idet systemet hidtil har været, at lokale tilskud automatisk udløste statstilskud inden for en vis stigingsramme.

Museernes rolle og selvforståelse har i de senere årtier ændret sig. Mens hovedvægten tidligere lå på indsamlingsfeltet og måske især de ældre perioder, er det i dag karakteristisk, at formidlingen står i centrum, og at udstillingen er museernes væsentligste formidlingsmedium. Interessen for at arbejde med nyere tidsfænomener er også blevet øget væsentligt, hvilket f.eks. kan aflæses af de ønsker, der har været fremlagt i forbindelse med den seneste revision af museumsloven. Disse ændringer har ikke undgået at påvirke de arkiver, der var placeret i museumsregi. Kræfterne i arkiverne er ofte blevet forrykket i retning af udstillingsarbejde samt – i noget mindre grad – til museale dokumentationsopgaver. Arkivernes placering i museerne er imidlertid ganske forskellig. Det almindeligste er, at arkiverne fungerer som forholdsvis uafhængige afdelinger med eget delbudget, men man ser også en struktur, hvor arkivet fuldt og helt er integreret i museets almindelige formidlingsarbejde.

Museer og arkiver har selv sagt en betydelig berøringsflade også uden et institutionsfællesskab. Stærkest er det kommet til udtryk på museernes formidlingsside og tydeligst i de senere år, hvor man har ønsket at markere store begivenheder med en lokalhistorisk synsvinkel nemlig i forbindelse med befrielsesjubelåret i 1985 og stavnsbåndsjubilæet i 1988. Her blev arkivernes samlinger og ekspertise i stort omfang anvendt som grundlag for talrige lokale museumsudstillinger.

Imidlertid er arkivernes opgaver andre end museernes. Arkiverne samler rækker af forholdsvis ensartede arkivalier, hvortil der ikke kræves nogen dybtgående dokumentation af indhold og funktion. Arkivaliernes indhold giver så at sige sig selv, og problemer i teksterne kan som regel først afdækkes i forbindelse med en forskningsmæssig bearbejdelse.

Derimod gøres der så meget mere ud af de juridiske og tilgængeligheds-mæssige forhold omkring erhvervelserne på arkiverne. Det er en følge af at indsamle skriftlige vidnesbyrd om forholdsvis recente forhold. Arkivernes tidshorizont er sædvanligvis smallere end museernes. Arkivernes samlinger domineres af nyere tidsmateriale, mens museerne spreder sig tilbage til oldtiden. Museerne må alene p.g.a. deres magasinforhold indsamle eksemplificerende, og man går ofte efter ældre truede genstandsgrupper. En god part af museumssamlingerne består af »antikviteter« d.v.s. genstande, der er kendetegnede ved at være kostbare i indkøbet. Det er forhold, som er ukendte for arkiverne, hvis indsamlingsområde i stort omfang består af »gratis« arkivalier.

Disse forskelligheder tenderer til at blive udvisket, når arkiverne integreres fuldstændigt i museene. Arkivernes opgaver bliver erfaringsvis forskybet i retning af det dokumenterende og det udstillende, fordi dét i høj grad er museernes daglige virksomhed. De opgaver, som arkiverne især arbejder med nemlig den uddybende og afrundende indsamling, træder alt for ofte i baggrunden.

På et andet, men også vitalt område for arkiverne, kan en snæver sammenkobling med museerne tendere til en ændring af arkivets indsamlingsarbejde. P.g.a. museernes relativt høje økonomiske stade er lederne d.v.s. bestyrelserne efterhånden overvejende blevet besat med »ledere« d.v.s. ofte med politikere m.v. og der er ikke plads til de personer, der kan skabe den direkte kontakt ud til f.eks. det jævne foreningsliv, hvorfra lokalarkiverne ofte henter sine erhvervelser. Derved kan det næppe undgås, at der sker en oversnitning af de direkte kontakter til befolkningen på en måde, der vil være til skade for arkivets indsamlingsarbejde.

Undersøgelsen af arkivernes forskningsindsats har vist, at museerne i ganske høj grad har givet rum og mulighed for forskningsarbejde med det indsamlede arkivmateriale. Den nylig afsluttede forskningsundersøgelse har vist, at de museumstilknyttede arkiver synes at være mere orienteret efter research end gennemsnittet af arkiverne. På museerne er man klar over, at der må undersøges i samlingerne til, før de kan udnyttes til gavn. Undersøgelsen viste også, at de museumstilknyttede arkiver tilsyneladende er mere gearede til at etablere forskningssamarbejder med andre institutioner end gennemsnittet.

Arkiverne og de lokalhistoriske foreninger

Den lokalhistoriske arkivbevægelse og de lokalhistoriske foreninger er sider af den samme sag. De to virksomhedsformer har gensidigt stimuleret

hinanden, og i samarbejdet mellem det antikvariske arkivarbejde og det bredere folkeoplysende foreningsarbejde er der ofte opstået et samvirke af betydelig effektivitet og med en forankring i lokalbefolkningen, som ellers ikke ses ofte i det lokale kulturarbejde.

En lang række lokalarkiver skylder lokalhistoriske foreninger deres oprettelse. Enten er arkiv og forening stiftet samtidigt f.eks. med arkivet som en central del eller arkivet er kommet til som en naturlig udvidelse af arbejdsfeltet. I 1980 var 21% af arkiverne foreningsdrevne, og man kan gå ud fra, at foreningsindslaget i virkeligheden var langt større f.eks. i form af personsammenfald i foreningsbestyrelser og arkivledelser o.s.v.

Forholdet mellem arkiverne og foreningerne har fulgt den linje, der har præget den lokalhistoriske foreningsbevægelse siden 1940'erne. Da arkiverne konstitueredes med særligt arbejdsfelt fandtes stort set kun to historiske foreningstyper i lokalområderne nemlig de amtshistoriske samfund (hvortil man med rimelighed kan regne de ældre topografiske samfund ved København) og museumsforeningerne.

Det er usikkert i hvilken grad de store amtshistoriske samfund ydede nogen særlig indsats ved den tidlige etablering af lokalarkiverne. Noget tyder på, at samarbejdet mellem disse er indtrådt senere som følge af bevægelser i begge områder. At der tidligt ikke var nogen større berøringsflade mellem arkiver og amtssamfund er forståeligt. De geografiske områder var væsensforskellige med primærkommunen for arkivet og amtet for amtssamfundet. Amtssamfundenes virksomhed bestod i årbogsudgivelsen, foredragsarrangementer og ekskursioner.

Men efterhånden som lokalarkiverne er blevet mere etablerede, er der opstået et frugtbart samarbejde mellem især de større arkiver og amtssamfund. Det er således i dag almindeligt, at amtsårbøgerne bringer arkivernes årsberetninger, og man ser en række væsentlige artikler i årbøgerne skrevet af arkivmedarbejdere. Tilsvarende udgives der i disse år et større antal særpublikationer, der ofte er skrevet af arkivmedarbejdere eller med basis i arkivernes samlinger. Det er næppe en overdrivelse at påstå, at amtssamfundenes frodige publiceringsvirksomhed i disse år i stort omfang bæres af arkivmedarbejdere.

Der er således med tiden blevet etableret et tæt samarbejde mellem lokalarkiverne og amtssamfundene. Det er et samarbejde, der tilsyneladende stimuleres af den glidning, der i disse år kan ses inden for amtssamfundene. Her har det været vanskeligere end tidligere at hævde medlems-tallet især i de tidligere så sikre »oplandsområder«. Interessen koncentrerer efterhånden omkring de større købstæder. Der er tendens til, at amtssamfundene kommer til at ligne de topografiske selskaber omkring hoved-

staden med ét eller to bærende centre, og er der et velfungerende arkiv i disse centre, er der dér gode muligheder for et samarbejde.

Forholdet til museumsforeningerne var mere direkte fra starten. En række lokalarkiver er blevet stiftet med udgangspunkt i museumssamlinger og p.g.a. personlig interesse fra bestyrelsesmedlemmer i museerne. Etableringen af lokalarkiverne o. 1950 skete i ikke ringe grad på museumsforeningernes foranledning, fordi museerne efterhånden havde fået opbygget samlinger af arkivalier og billeder, som ikke kunne nyttiggøres på traditionel museal måde. Museumsforeningerne har imidlertid i takt med museernes professionalisering tabt terrain, og samarbejdet imellem museer og arkiver foregår i dag normalt mellem de daglige ledere af de to samlinger.

Langt den væsentligste foreningskontakt for lokalarkiverne skyldes imidlertid oprettelsen af de mange nye lokalhistoriske foreninger i perioden efter 1970. Normalt har disse foreninger primærkommunen som arbejdsområde, men man ser dog også – måske især mest på Sjælland – foreninger med mindre områder eller et særligt lokalt træk som udgangspunkt.

De nye foreninger fik som en central del af virksomheden oprettelse og drift af lokalarkiver. Foreninger har ofte direkte sendt bestyrelsesmedlemmer til arkivets ledelse, de har medvirket og støttet udgivelse af årsskrifter og særpublikationer, de har haft kontakten til kommunalbestyrelsen, de har deltaget i arkivets registreringsgruppe og måske også medvirket i arkivets ekspeditionsarbejde. Adskillige steder er der blevet opbygget tillidsmandssystemer således, at der indsamlingsmæssigt var folk at trække på over hele kommunen. Flere steder ser man, at der i vedtægterne er bestemmelser om ligelig geografisk repræsentation fra hele kommunen. – Det hævdes ofte, at lokalarkiver og lokalhistoriske foreninger blev etableret p.g.a. frustrationer over de gamle, tabte småenheder o.lign. Måske er der snarere tale om, at arkiver og foreninger kunne medvirke til at skabe en ny, sammenkittet identitet i de nystiftede kommuner.

Ikke alene SLA gennemførte i 1980 en spørgeskemaundersøgelse af sine medlemmer. Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger, S.L.F., gjorde det samme. De publicerede resultater af denne undersøgelse viste tydeligt et meget stort sammenfald mellem foreninger og arkiver. Af 16 amtssamfund fortalte 5 om samarbejde med arkiverne. Af 50 øvrige lokalhistoriske foreninger meddelte ikke mindre end 28, at der var samarbejde med arkiver ofte i form af et driftsfælleskab.

De lokalhistoriske arkiver og de lokalhistoriske foreninger lever mange steder i en art symbiose, hvor arkiverne virker indadtil som stedet, hvor de

indsamlede arkivalier opbevares og behandles, og hvor foreningerne tager den tunge del af slæbet udadtil. Det er vel en form, som udmærket kendes fra friskole- og højskoleverdenen, men den afviger markant fra forholdene hos arkivernes umiddelbare naboer nemlig museer og biblioteker.

Arkiverne og folkebibliotekerne

Forholdet til folkebibliotekerne har i de seneste »arkivmenneskealdrer« været en vigtig brudflade for lokalarkiverne. Det skyldes dels, at folkebibliotekerne i den periode, hvor arkiverne udviklede sig, var primærkommunernes mest ressourcetunge kulturinstitution men især, fordi mange lokalarkiver i 1970-erne blev placeret i bibliotekssammenhæng. Endnu i 1980 var ialt 40% af arkiverne bibliotekstilknyttede.

Der var flere gode grunde til o. 1970 at knytte lokalarkiverne til biblioteker d.v.s. til allerede eksisterende institutioner. Allerede på det tidspunkt var der også for bibliotekernes vedkommende givet adgang til at modtage refusion over statstilskuddet, og da samtidig de statsanerkendte museer midlertidigt var løbet ind i nogle bremsemekanismer i deres tilskudssystem, var valget ofte let. Men det spillede også ind, at folkebibliotekerne i forbindelse med dannelsen af den nye udvalgsstruktur efter kommunalreformen mange steder fik status som forvaltninger, og man mente derfor, at arkiverne i lighed med andre kulturelle aktiviteter, der efterhånden opstod, men som egentlig ikke kunne kaldes for biblioteksorienterede, blev henlagt til den nye forvaltning.

Bibliotekerne har på den ene side ofte medvirket til at give lokalarkiverne ressourcemæssige rammer både m.h.t. personale og lokaler, men på den anden side har det vist sig, at alliancen alene p.g.a. det indbyrdes størrelsesforhold var for ulig, og at en række karakteristiske træk i bibliotekssystemet skulle få indgribende følger for arkivudviklingen. I det følgende skal nogle af disse konsekvenser omtales.

De bibliotekstilknyttede arkiver fandtes i et ganske stort omfang i mellemstore og store kommuner. Især har hovedstadsområdet brugt denne model, ligesom den kendtes i en række sjællandske og jyske købstæder. I løbet af 1970-erne blev det klart for såvel politikere som arkivfolk, at alliancen mellem arkiver og biblioteker ikke var så optimal, som man oprindeligt havde forestillet sig. Årsagerne var mange, men man blev i stigende grad opmærksom på de markante forskelligheder mellem opgaverne i folkebibliotek og arkiv.

Man kan - ganske kortfattet - opfatte et folkebiblioteks arbejde som en materialestyret cyklus mellem indkøb, udlån og kassation af bøger og

andre medier. Hovedvægten ligger klart på anskaffelse af aktuelle, generelle bøger. I disse år er der en stigende tendens til at anskue bibliotekernes bogbestande ud fra et cirkulationssynspunkt eller sagt på en anden måde: Anskaffelserne følger i stadig højere grad det princip, at hovedvægten bør lægges på bøger, der kan udlånes maximalt.

Ingen af disse hovedfunktioner er knyttet til lokalarkivets virksomhed. Arkivalierne købes kun sjældent, og hovedparten af erhvervelserne kommer ind som gaver eller deposita. Lokalarkivernes erhvervelser kan ikke siges at være »aktuelle« i gængs forstand. Indsamlingen sker med et antikvarisk sigte. Intet arkiv driver udlån af samlingerne – bortset fra udlån til andre arkiver – og kassation sker alene for at sikre en rimelig overensstemmelse mellem de enkelte arkivfonds omfang og de oplysninger, der rummes i arkivalierne. Mens bibliotekernes bogsamlinger holdes i en balance mellem indkøb, udlån og kassation kan lokalarkivernes samlinger alene udvikles en vej nemlig i retning af udvidelse.

Den brede, bemærkelsesværdige folkebiblioteksdebat, som har løbet i 1989, har peget på en række forhold i biblioteksvæsenet, som – omend usagt i denne debat – har haft eller vil få afgørende indflydelse i de arkiver, der er bibliotekstilknyttede. Folkebibliotekernes niveau er fra alle sider erkendt at være dalende endog i en takt der er hurtigere, end de beskårede ressourcer. De klassiske medier i bibliotekerne d.v.s. de medier, som institutionerne benævnes efter nemlig de boglige, er både relativt og absolut på retur til fordel for en mere diffus flerhed af materialer. Antallet af boganskaffelser og tidsskriftshold er for nedadgående. Denne nedadgående tendens, mener mange, afspejler et vigende hensyn til den kultur, som disse medier repræsenterer. I stedet satses der på andre medier især de elektroniske eller lydbærende, og der forsøges med forskellige serviceordninger overfor forskellige marginalgrupper f.eks. i forhold til erhvervslivet.

Umiddelbart skulle man måske ikke vente, at nedskårede materialebudgetter vil få nogen videre betydning for lokalarkivernes samlinger. Disse samlinger er jo erhvervet uden udgifter, siger man ofte. Desværre forholder det sig ikke sådan. Med de store samlinger af arkivalier er det nu en tvingende nødvendighed, at der afsættes øgede ressourcer til konservering. Et eksempel på den afsmittende effekt kan ses på bibliotekernes dalende indkøb af microfilmene lokalaviser. Resultatet bliver ofte, at man af nød vedbliver med at benytte arkivernes papirudgaver langt ud over, hvad de bevaringsmæssigt kan tåle. Her er i virkeligheden et typisk eksempel på, at man besparer i den billige ende og om relativt få år står med meget betydelige konserveringsudgifter til de ældre, meget sårbare avisårgange.

Mange biblioteker har i de senere år øget den såkaldte udstillings- og

arrangementsvirksomhed. Mens man tidligere især satsede på at fremme kendskabet til litteratur i bred forstand f.eks. med de klassiske forfatterarrangementer og med almenkulturel udstillingsvirksomhed, bruges dette felt nu måbevidst til at skabe opmærksomhed om institutionerne. Det er karakteristisk for denne virksomhed, at arrangementer og udstillinger købes færdige, og at mandskabsindsatsen i institutionen derfor oftest er forholdsvis beskednen. De bibliotekstilnyttede arkiver er i vid udstrækning blevet inddraget i den almene udstillingsvirksomhed, for hér var tilsyneladende et område, der havde publikums interesse, og ofte var det udstillede materiale gratis; det blev jo især til billedudstillinger. Man overså, at der i forbindelse med udstillingernes forberedelse medgik ressourcer, der langt oversteg, hvad der medgik ved de øvrige, købte udstillinger. Det var ressourcer, der helt klart gik fra arkivernes centrale opgaver: Antikvarisk indsamling og den direkte formidling i forbindelse med læsesalsbesøget på arkivet.

De nævnte problemområder kan siges at være opstået, fordi bibliotekernes funktion er som den er. Bibliotekerne har imidlertid også påvirket arkivernes virksomhed og orienteret den i bestemte retninger. Mange bibliotekstilnyttede lokalarkiver har satset en slet ikke ubetydelig del af virksomheden i retning af, hvad man i biblioteksterminologi kunne kalde »quick-referencefunktioner«. Det har f.eks. betydet, at arbejdet med avis-klip og fremstilling af diverse registre har fået høj prioritet i forhold til det antikvariske arbejde.

Det er indlysende, at de nævnte problemer forekommer meget forskelligt fra institution til institution, og at de også afhænger af integrationsgraden mellem bibliotek og arkiv. Hovedproblemet – bortset fra de ressourcemæssige og administrative – ligger imidlertid i to områder: Arkivernes antikvariske opgaver har en tendens til at blive nedtonet, når arbejdet foregår i biblioteksregi. SLA's forskningsundersøgelse har vist, at forskningsindsatsen ved de bibliotekstilnyttede arkiver er væsentlig lavere end for andre arkivtyper. En positiv forskningsinteresse afspejler imidlertid generelt også et aktivt forhold til indsamling, og der god grund til at tro, at disse arkiver kan have inkonsistente samlinger opstået ved passiv indsamling. Det andet forhold drejer sig om problemet om forholdet til de servicedydelser, der tilbydes til arkiverne og bibliotekernes brugere. Mens arkiverne nødvendigvis i høj grad selv skaber sit materiale igennem indsamling, interviews, fotografering og derved får et indgående kendskab til samlingens problemer og muligheder og dermed må forventes at stå med et videnskabeligt ansvar for svar og redegørelser fra samlingen, forholder det sig helt anderledes i bibliotekssammenhæng. Her udleveres ikke-bearbej-

det materiale, og der foretages ikke en vurdering af det. Det er ganske naturligt, når man tager bibliotekernes meget brede indholdsspekter i betragtning, men det er en afgørende forskel i forhold til lokalarkivets virkemåde.

Andre samarbejdspartnere

I det foregående er der især diskuteret nogle samarbejdsrelationer til nærtstående institutioner og organisationer, men det lokale kulturspekter er bredt og i stadig udvikling. Lokalarkiverne er med til at give spektret farver, og man medvirker til at gøre lokalsamfundet mere dimensionsrigt for dem, der ser deres sted med historisk forståelse. Arkiverne har fra begyndelsen haft et nært og umiddelbart samarbejde med folkeskolen. Samarbejdet blev styrket ved, at mange lærere tog del i arkivarbejdet indefra og lærte samlingerne at kende på den måde. Det gav basis for elevopgaver, der stadig er blevet revideret. Efterhånden som nye lærerårgegne er kommet ind på skolerne, har det været naturligt for arkiverne at skabe nye og mere organiserede kontakter, og der har i de senere år været afviklet en række lokale kurser for folkeskolelærere ofte i samarbejde med Danmarks Lærerhøjskole, undertiden i den form, der kaldes selvformulerende studiegrupper. Resultatet har været en lang række materialesamlinger, der nu er i anvendelse i undervisningen. Med en ny undervisningsvejledning i faget historie, hvor lokalhistorien placeres bemærkelsesværdigt centralt, er vejen banet for et yderligere samarbejde mellem arkiver og skole. Tilsvarende har gymnasier og handelsskoler fået nye undervisningsvejledninger i de fag, der kan benytte arkivernes samlinger, og der grund til at tro, at samarbejdet med de lokale undervisningsinstitutioner fremover vil blive udbygget. Mange arkivmedarbejdere og lokalarkiver har haft et løbende samarbejde med oplysningsforbundene, og der er blevet gennemført talrige kurser og studiekredse med slægts- og lokalhistoriske emner landet over. I de seneste år har man set en øget forståelse for, at lokalhistorien kan formidles via folkeuniversitetsordningen, og der er da også blevet afholdt en række universitetskurser på arkiverne ofte med arkivmedarbejdere som lærere og med universitetsforskere på gæstelærerbesøg. Med den nye lov om fritidsundervisning vil der tilsyneladende blive forbedrede muligheder for en alternativ undervisning af en type, der har vist sig at have vækstmuligheder netop på lokalarkiverne.

Med det stigende antal ældre i samfundet vil lokalarkivernes samlinger af fotos o.s.v. fra den tid, da de ældre var unge, blive brugt endnu mere end i dag. Samarbejdet med ældreinstitutionerne har nok udviklet sig i to tempi nemlig fra en periode, hvor arkivernes medarbejdere selv tog ud for

at præsentere billeder o.s.v. til en mere normal situation, hvor det er omsorgsmedarbejderne på institutionerne, der tilrettelægger forløbene. Det må nok også siges at være en naturlig følge af ændringerne i ældreinstitutionernes beboerkreds. På en måde svarer denne udvikling til forholdet til folkeskolen, hvor arkiverne startede med selv at gennemføre den egentlige undervisning, og hvor man i dag må erkende, at det, der kan overkommes, er at forberede undervisere i samlingsernes indhold samt at hjælpe med at få fremstillet et brugbart undervisningsmateriale.

Lokalarkivernes adgang til pressen har altid været både nyttig og vigtig. Arkivernes nyheder har været godt stof og har normalt let kunnet indpasses i de fleste avisers spalter. De nye elektroniske medier, lokalradio og -tv kalder også på arkiverne, og mange steder har arkivmedarbejdere medvirket ved tilrettelæggelse af udsendelser. Der har været gjort spændende forsøg på at kombinere den trykte formidling med f.eks. lokalradioundervisningsprogrammer, og der ingen tvivl om, at der i fremtiden vil fremstå en række helt nye formidlingsformer. For arkiverne vil det dog altid være et afvejningsspørgsmål i hvor høj grad, man kan satse ressourcerne på de ret specielle formidlingsforsøg, men det har dog vist sig, at netop den alternative formidling kan give uforudsete indsamlingsgevinster.

Lokalarkivernes rolle i den koordinerede del af kulturarbejdet i lokalsamfundene har været afhængig af den organisatoriske placering. I de tilfælde, hvor arkiverne repræsenterede selvstændige foreninger eller institutioner, har de været involveret f.eks. i de kulturelle samråd og folkeuniversitetskomiteer mens biblioteks- og museumstilknyttede arkiver sædvanligvis ikke har været repræsenteret særligt direkte.

Perspektiver

Lokalarkiverne har næppe endnu fundet deres endelige institutionelle form, ligesom de heller ikke har fundet en forudsigelig og naturlig plads i lokalsamfundets kulturtilbud. Årsagerne hertil er utvivlsomt flere, men væsentligt er det, at arkivfolk i overvejende grad har fokuseret på genstanden i arbejdet d.v.s. indsamlingen, bevaringen og formidlingen og kun i mindre grad den administrative side af sagen. Derfor er lokalarkivfunktionerne ofte blevet isoleret på en måde, så de tilsyneladende kunne tilpasses forskellige institutionssammenhænge. Det har medvirket til, at arkiverne er blevet dele af andre institutionsformer, og disse institutioner har præget virksomheden og på mange måder søgt at danne arkiverne i eget billede. Især i nedskæringsperioder af den type, kulturinstitutionerne er i i slutningen af 1980'erne, vil netop afdelinger som lokalarkiverne blive ramt hårdt.

For SLA, SLA's amtskredse og for de enkelte arkiver vil det i de kommende år være en central opgave at få løst en række af de problemer, der omtalt i det foregående. SLA's styrelse har lagt ud med at øge interessen for vedtægtsproblemerne, og det er et væsentligt område at få styrket for de enkelte arkiver. På regionalt plan må det være væsentligt at få styrket arkivernes samarbejdsmuligheder over kommune- og amtsgrænser samt at få amtskredsene placeret mere centralt i forhold til amtsrådene. Væsentligst vil det dog være at få etableret en lovgivning, hvor lokalarkivernes antikvariske forpligtelser kan blive fastlagt. Man kan diskutere, om det skal ske med en særlig lovgivning for de lokalhistoriske arkiver evt. sammen med de mindre specialarkiver, hvem man har meget tilfælles med, eller om der bør satses på en mere generel antikvarisk lovgivning, hvor lokalarkiverne kunne få den placering, der er naturlig for aktiviteten. En regulerende lovgivning på området ville være den bedste vej til forbedrede forhold for lokalarkiverne ikke mindst på lokalplan.

Hylke Sognehistoriske Arkiv er placeret under tag med Hylkes øvrige officielle kulturinstitutioner, bibliotek og skole.

(Foto: Hylke Lokalhistoriske Arkiv).

Om det folkelige og det faglige

af Søren Ehlers, Danmarks Lærerhøjskole

Da SLA i 1974 fejrede sit 25 års jubilæum, lod styrelsen fremstille en vandrestilling, der kom til at gå landet rundt. Både i plancherne og i den lille folder, der blev lagt frem, stillede man spørgsmålet: *Hvad er et lokalhistorisk arkiv?* Udstillingens ide var at få besvaret dette fundamentale spørgsmål, og arkivleder Niels-Jørgen Hansen, Ringsted m.fl. havde lagt et stort arbejde i tilrettelæggelsen.

Nu ved 40 års jubilæet kunne vi atter gå i gang med at fremstille en informativ udstilling, for flertallet af danskerne aner stadig ikke, hvad et lokalhistorisk arkiv er. Vi har fortsat et stort behov for at få åbnet offentlighedens øjne for det fortjenstfulde arbejde, der udføres i landets mange lokalarkiver. Derfor kunne styrelsen her i 1989 sikkert finde nogle energiske og dygtige mennesker, der ville ofre en del fritid på at lave en ny vandrestilling, så vi kan få besvaret spørgsmålet: *Hvad er et lokalhistorisk arkiv?* De kunne sikkert som i 1974 lave en nuanceret besvarelse, men alligevel vil jeg på forhånd anfægte resultatet. Hvis det tidligere var vanskeligt at beskrive arkivarbejdets mangfoldighed, er det endnu vanskeligere i dag.

Nu har jeg i en halv snes år flittigt besøgt lokalhistoriske arkiver rundt om i landet, og jeg synes, at bredden bliver større og større. Det er opmuntrende at konstatere, at den arkivfaglige standard er i vækst, men forskellene i organisation, arbejdsform, medarbejderkreds, prioritering m.m. er også i vækst – så vidt jeg kan bedømme det. Det ejendommelige ved lokalarkiverne i Danmark er jo, at de er plastiske – de formes efter lokale muligheder og behov. Det er faktisk sådan, at et lokalarkiv bliver, hvad vi gør det til!

Ny kulturpolitik

Jeg hører til dem, der græd tørre tårer over, at kulturminister H. P. Clausen ikke tog SLA's lovudkast* til sig og fremsatte det i Folketinget. Det var min fornemmelse, at alt det brogede og uforudsigelige »i vores verden« på

*SLA vedtog i 1987 et forslag til en lov, der skulle regulere lokalarkivernes forhold, men forslaget blev gjort uaktuelt, og i skrivende stund afventer vi fortsat information om regeringens verserende arkivlovsforslag. Red.anm.

længere sigt ville lide overlast i det kinesiske æskesystem, som lovudkastet forudsatte. Nu er tavlen visket ren, og vi kan starte diskussionen med en ny kulturminister, der måske har større forståelse for vore problemer og for vort særpræg. I marts 1989 fremsatte Ole Vig Jensen *det kulturpolitiske ide-program*, der bl.a. gør plads for initiativer, der går på tværs, og det gør lokalarkiverne jo ofte. Det er jo slet ikke sikkert, at vi har brug for en lov. Jeg ved godt, at vi har medlemmer, der opfatter det som et problem, at de i deres daglige arbejde må arbejde uden statens højeste anerkendelse, men jeg er overbevist om, at flertallet af SLA's medlemmer ikke savner en lov. Vi har efter min mening langt større interesse i at få vores landsorganisation på finansloven. Hvis SLA kommer på finansloven, betyder det jo, at staten anerkender vores landsorganisations koordinerende arbejde og dermed indirekte siger, at vi sikkert selv kan klare vore anliggender. Og det har udviklingen jo vist, at vi kan. Der er plads til mange, meget forskellige arkiver inden for organisationen, der altid har lagt vægt på rummelighed. SLA uddanner løbende arkivernes medarbejdere, og vi gør det bedre – tror jeg – end nogen af uddannelsesinstitutionerne kunne gøre det. De erfarne med meget forskellig uddannelsesbaggrund underviser de uerfarne, der også har meget forskellig uddannelsesbaggrund. SLA har i forhold til antallet af aktive medarbejdere usædvanlig mange tillidsfolk, og i praksis løser disse tillidsfolk hver eneste dag en masse konsulentopgaver. Systemet fungerer.

Bredden er vores styrke

Men naturligvis er der ikke enighed om målet. Hvad skal vi arbejde henimod. Hvordan skal lokalarkiverne arbejde, når landsorganisationen fejrer sit 50 års jubilæum? Et af de store spørgsmål er, hvordan vi skal stille os til forskningen. Skal vi som museerne definere os som *forskningsinstitutioner*? Det var et af de synspunkter, der lå bag lovudkastet, og SLA har siden fulgt det op ved at arrangere det såkaldte forskningsseminar. Der blev udsendt tilmeldingsskemaer til alle medlemmer, så man må formode, at deltagerne i seminaret, der afholdtes i november 1988, repræsenterede arkiver, der lagde særlig vægt på forskningssiden. Jeg har haft lejlighed til at læse de arbejdspapirer, som deltagerne skrev før seminarets afholdelse, og jeg har snakket med en del af deltagerne. Det er min fornemmelse, at antallet af folk med forskningskompetence inden for vore rækker er så begrænset, at forskningsinitiativer ikke bør være en af de højest prioriterede arbejdsopgaver for styrelsen. Det vil vare længe, før vi med vægt kan hævde overfor kulturministeren, at det videnskabelige niveau i vores verden er så højt, at vi har behov for en lovgivning, der gør os til forskningsin-

stitutioner. Den største fare, der har truet de seneste år, har været risikoen for, at vor trods alt beskedne flok skulle blive delt op i to grupper: A-medlemmer med status som forskningsinstitution og B-medlemmer uden en sådan status. Den fare er heldigvis drevet over, og der synes i dag i styrelsen at være fuld forståelse for, at vores bredde også er vores styrke. Det gælder om at bevare enheden i landsorganisationen og styrke kvaliteten af alt det arbejde, der faktisk udføres. Forskningen fylder – uanset hvordan man opgør den – meget lidt i forhold til den øvrige aktivitet i vores verden.

Vi bygger på tillid

Lokalarkivet er noget nyt blandt landets kulturinstitutioner. Bl.a. derfor er det så svært at forklare offentligheden, hvad det er, vi går og laver. Jeg har arbejdet en del med de frie skolers historie, og jeg synes, at der er klare ligheder. I begge verdener er nøgleordet tillid. En friskole, en efterskole eller en højskole er oprindeligt stiftet af en skolekreds, der har fundet sammen omkring en eller anden ide. De vælger så frit et menneske – som de har tillid til – der får til opgave at undervise på grundlag af ideen. Nogle hjem udenfor initiativtagernes kreds har måske også tillid til den valgte leder og melder så deres børn eller unge til. Når skolen så er kommet godt i gang, træder det offentlige til og yder tillidsfuldt tilskud uden at interessere sig for, om lederen nu også har en relevant uddannelse. Et lokalarkiv er også dannet af en kreds med fælles idegrundlag. En sådan kreds vælger så en arkivleder – ofte af deres midte – fordi de har tillid til, at den pågældende kan løse opgaven. Befolkningen har tillid til, at arkivlederen arbejder forsvarligt og afleverer derfor deres private papirer m.m. til det lokale arkiv. Hvis befolkningen har tillid til arkivet, får de lokale myndigheder det også en dag og begynder derfor at yde tilskud uden at kontrollere, om arkivlederen nu også arbejder forsvarligt. Alt dette er i Danmark opstået uden lovgivning, og det er – især for udlændinge – vanskeligt at forstå, at det offentlige ikke kontrollerer, om alt nu går rigtigt til. Hvorfor er der ikke et tilsyn, hvorfor er der ikke et uddannelseskra

Det med uddannelsen er jo nemt at besvare. Der findes ikke en arkivlederuddannelse, og de arkivledere, der sidder ude i landet, har kvalificeret sig på meget forskellig måde. Enkelte har været i mesterlære inden for det statslige arkivvæsen, men de fleste har selv taget hånd om deres uddannelse. Da jeg i 1979 ansattes som medarbejder ved indsamlingen af foreningsarkiver i Storstrøms amt, vidste jeg nok noget om foreningsarkiver, men det daglige arbejde på et lokalarkiv anede jeg intet om, så jeg måtte se at få det lært i en fart. Både amtskredsene og landsorganisationen udbyder

kurser, og hvis man sammenholder antallet af kursuspladser med antallet af potentielle deltagere, ser det ganske pænt ud. Der er af sig selv opstået et system med »livslang uddannelse«, der kan udbygges, så det ikke bliver nødvendigt for lovgivningsmagten at stille bestemte krav. Lokalkiverne har altid kunnet lægge vægt på de reelle, ikke de formelle kvalifikationer.

De mange akademikere

Med mellemrum tales der i krogene om, at der er voksende modsætninger mellem de universitetsuddannede og de øvrige medarbejdere i vores verden. Bl.a. bliver det sagt, at de universitetsuddannede fylder lige lovligt meget inden for landsorganisationen og amtskredsene. Man kan stille det spørgsmål: *Mister lokalkiverne deres folkelige forankring, hvis de universitetsuddannede får mange tillidsposter?* Først er det vigtigt at slå fast, at arbejdet i de forskellige styrelser ikke kan sammenlignes med f.eks. bestyrelsesarbejdet i en virksomhed. Det er det praktiske arbejde med at bistå medlemmerne i mange forskellige anliggender, der er det primære, og der udstikkes i praksis meget sjældent retningslinier for medlemmerne. Der er nemlig ingen andre til at administrere beslutningerne end styrelsesmedlemmerne selv. Selv efter oprettelsen af SLA's sekretariat i Esbjerg går styrelsesmedlemmernes tid stort set med administration og konsulentopgaver. På de større arkiver, hvor man ofte har en universitetsuddannet leder, har man ressourcer til at klare den slags opgaver.

For at se på det historisk kan man sammenligne med gårdejernes dominans inden for tidligere tiders sognerådsarbejde. Det var ikke nødvendigvis de kvikkeste blandt sognets beboere, der blev indvalgt i sognerådet – det var snarere dem, der havde medhjælpere hjemme på gården og derfor kunne afse den fornødne tid. Også for sognerådsmedlemmerne, der skulle tage sig af en masse praktiske opgaver, var møderne kun den mindste del af arbejdet. Jeg kan nævne mange tilfælde, hvor de egentlige beslutningstagere sad uden for sognerådet, der egentlig kun var et administrativt organ. En anden historisk parallel er lærerne. Før i tiden sad der lærere i mange bestyrelser, og man havde på landet en vis uvilje imod, at disse skolelærere, der jo ofte var tilflyttere, havde noget at skulle have sagt. Læreren kunne imidlertid skrive smukt og lægge tallene rigtigt sammen, og det var praktisk. I dag er antallet af universitetsuddannede så stort, at de sidder med ved bordet i mange sammenhænge. De skriver nu ikke så smukt som lærerne og kan ofte slet ikke regne, men så kan de så meget andet, der er nyttigt for en kreds af frivillige arkivmedarbejdere. Hvis de bliver lært rigtigt op, kan der blive gode arkivledere ud af de fleste.

En god leder er sin løn værd

Somme tider hører man den opfattelse fremført, at ledelsen af et lokalarkiv bør være et ulønnet hverv, fordi arbejdet er lidt af et kald. Der er folk, der helst vil have, at arkivet hviler i sig selv og altså udelukkende finansieres ved hjælp af medlemskontingenter. Hvis kommunen så yder tilskud, skal pengene udelukkende gå til anskaffelser. Diskussionen minder meget om de synspunkter vedrørende »folkebogssamlinger«, der blev fremført i begyndelsen af dette århundrede. Disse små biblioteker blev drevet af lokale foreninger, hvis frivillige medarbejdere indkøbte bøger, bandt dem ind og passede udlånet et par timer om ugen. Da lånernes antal begyndte at vokse, og samlingerne blev større, stillede det så store krav til de frivillige, at de blev nødt til at uddanne sig. Læreren var som regel den eneste, der havde forudsætninger for at få glæde af de kurser, som folkebogssamlingernes sammenslutning arrangerede, og derfor blev det ham, der kom på kursus. Efterhånden kom hele arbejdsbyrden til at hvile på læreren, og mange mente, at et sådant ekstraarbejde måtte honoreres. I nogle år var der en vis modstand mod disse honorarer, og f.eks. frygtede redaktør Rasmus P. Nielsen, Holbæk, at offentligt ansatte bibliotekarer ville gå magtavernes ærinde. Hans principielle synspunkt var, at folkebogssamlingerne skulle drives af folket selv – dvs. af de privatpersoner, der havde organiseret sig i en biblioteksforening. De voksende faglige krav til biblioteksarbejdet fik efterhånden modstanden til at svinde ind, og man indså, at lederne nødvendigvis måtte have løn. Da bibliotekerne blev kommunale, var der ikke længere basis for privatpersoner i biblioteksarbejdet. Ideen om folkebogssamlinger drevet og ledet af ulønnede kunne ikke praktiseres.

Hvis man vil sikre det folkelige element i arkivarbejdet, nytter det ikke på forhånd at diskriminere nogle af medarbejderne p.g.a. deres uddannelse eller stritte imod honoreringen af dem, der gør et godt og omfattende arbejde. I stedet må man nøje overveje, hvordan der både kan blive plads til det folkelige og det faglige i arkivarbejdet. Hvordan indretter man arkivarbejdet lokalt, så den faglige standard bliver høj uden samtidig at udelukke dem, der med meget forskellige forudsætninger ønsker at tage fat?

Museernes erfaringer

Hvordan klarer museerne, som vi jo ifølge SLA's førnævnte lovudkast, skulle klines op ad, dette problem? De folk, der i dette århundredes begyndelse etablerede kulturhistoriske museer i den danske provins, var ikke uden faglig ballast, men alligevel var den faglige standard set med vore øjne lav. Ofte var man ude af stand til at opstille rammer for det enkelte

museums arbejde, og resultatet blev undertiden, at man simpelt hen indsamlede alt, hvad der var gammelt. Genstandene hobede sig op, og museumsforeningens bestyrelse var bestandig på jagt efter magasinplads. Der var problemer med at få registreret disse vældige samlinger, og konservering var ofte noget, som man kun talte om. Der var et stort behov for faglig bistand, og når det efter års ventetid endelig lykkedes for den folkevalgte bestyrelse at skaffe midler til at lønne en faglig uddannet leder, opstod der undertiden et nyt problem. Mange steder var det svært for de frivillige og den nye faglige leder at finde sammen i et samarbejde. Begge parter gjorde sikkert deres bedste, men en del frivillige trak sig efterhånden tilbage fra arbejdet. Enkelte steder valgt man at løse samarbejdsproblemerne ved at beslutte, at de frivillige skulle holde sig borte fra museumsarbejdet i den almindelige arbejdstid. Det faglige niveau blev hævet, men det folkelige element blev svækket. Hvis museerne virkelig bliver de renlivede forskningsinstitutioner, som de i dag ønsker at være, kommer de sandsynligvis til at få samme offentlige præg som bibliotekerne.

Lokalarkiverne er i forhold til museerne nye institutioner, og de er, som tidligere anført, fortsat så plastiske, at det ikke er til at vide, hvordan de vil udvikle sig. Derfor er det vigtigt lokalt at have en målsætning. Ønsker vi, at lokalarkiverne skal udvikle sig til lukkede offentlige institutioner efter samme mønster som biblioteker og museer, hvor den faglige standard er høj, eller har vi andre mål?

Med de offentlige stramninger, som må forudses i de kommende år, vil det sandsynligvis vise sig vanskeligt at skaffe øgede ressourcer til et arkiv, der har forskningsinstitutionen som mål. Anderledes forholder det sig måske for det arkiv, der også definerer sig som en *folkeoplysende* institution. De signaler, som i disse år udgår fra både kultur-, social- og undervisningsministeriet, er ret entydige: Man ønsker ikke at støtte initiativer, der forudsætter et øget personaleforbrug ude i institutionerne, men er på den anden side indstillet på at anvende midler til udviklingsarbejder, der på nye måder kan engagere flere mennesker. Hvis vi nøjes med at holde os til den tidligere omtalte kulturpolitiske redegørelse, nævner den udtrykkelig arkiverne blandt de institutioner, der opfordres til nytænkning. Det fremhæves i redegørelsen, at der bør bygges bro mellem den folkelige kultur og kulturinstitutionerne, og det nævnes f.eks., at det stadig er således i Danmark, at jo flere offentlige ressourcer en person har brugt til uddannelse, jo flere offentlige midler til kultur vil personen gøre brug af. Lokalarkiverne er opstået som folkelige initiativer, de er fortsat plastiske – bl.a. fordi der ikke er nogen lovgivning – så mulighederne for at inddrage mange frivillige i arbejdet er til stede. Men man må naturligvis gøre sig klart, at det rejser nye

problemer, hvis lokalarkivet også skal være en folkeoplysende institution. Bl.a. skal lederen ikke alene have faglige, men også pædagogiske kvalifikationer.

Formidling og uddannelse

Hvis lokalarkiverne vælger en anden vej end bibliotekerne og museerne – hvis lokalarkiverne har som mål at blive og forblive åbne folkelige mødesteder – skal vi efter min mening gå ad to veje. Den ene vej hedder masser af udadvendt virksomhed, dvs. systematisk kontinuerlig formidling, og den anden hedder uddannelse, dvs. systematisk kontinuerlig udvikling af medarbejdernes forudsætninger. Ingen af vejene må forsømmes, hvis vi vil bevare lokalarkivernes dynamik.

Som levende lokale institutioner må lokalarkiverne naturligvis lægge stor vægt på at formidle al den viden, der findes om det pågældende lokalsamfund. Den bedste ledetråd er at sige, at alt lokalt stof er godt stof! Det er helt sikkert, at skolerne og uddannelsesinstitutionerne i de kommende år vil blive storforbrugere af viden om lokalsamfundet, og når vi ved, at børn og unge mennesker er vant til at modtage masser af visuelle indtryk, kan vi være overbevist om, at der vil blive slidt godt på vores billedsamlinger. Men når alle disse formidlingsopgaver skal løses, bliver det ikke nok at trække på lederen eller de eventuelle lønnede medarbejdere. De frivillige må i sving, og det vil ofte være en god arbejdsdeling, at nogle medarbejdere koncentrerer sig om det arkivfaglige, mens andre tager sig af den udadvendte virksomhed. De frivillige vil ofte have gode forudsætninger for at formidle, men alligevel må de uddannes til at løse opgaven. Først og fremmest skal deres viden være korrekt, og derfor vil en intern studiekreds nok være en god ide. Undervisning i det at formidle lokalhistorie er derimod en organisationsopgave. Når SLA kan lave et seminar om forskningen i de lokalhistoriske arkiver, kan organisationen vel også tage initiativ til et seminar om den formidlingsopgave, der er så central for ethvert arkiv. Der er inden for organisationerne adskillige kapaciteter på formidlingsområdet, og hvis nogle dygtige mennesker sætter sig sammen, kan de snart få nogle kvalificerede udviklingsarbejder sat i værk.

Uddannelse har stort set altid være SLA's eget værk, og sådan kan det sagtens fortsætte. Det er imidlertid et åbent spørgsmål, om SLA ikke burde skelne mellem forskellige målgrupper. Det har været nævnt, at arkivernes lønnede HK'ere har et efteruddannelsesbehov, og det er nok rigtigt, at ledere og medarbejdere ikke altid har samme behov. Medarbejderne har – uanset om de er lønnede eller ej – et konstant behov for efteruddan-

nelse, og det må imødekommes. Ansvar for det hele ligger imidlertid hos lederen, og hans/hendes arbejdsopgaver vokser støt og stille. Der er derfor grund til at overveje, hvordan lederne kan rustes til at løse deres opgaver. Mulighederne for at få finansieret en særlig lederuddannelse vil sandsynligvis være til stede, hvis Folketinget vedtager en lov om folkeoplysning. Men selv hvis SLA vælger både at lave en medarbejderuddannelse og en særlig lederuddannelse, vil man stå overfor det problem, at deltagerforudsætningerne i vores verden er højst forskellige.

Det har hidtil været SLA's politik, at alle uanset forudsætninger var velkomne på kurserne, og der er grund til at holde fast ved det princip. Hvis lokalarkiverne fortsat skal være både folkelige og faglige, kan der ikke kræves særlige forudsætninger for den, der vil uddanne sig til arkivleder. Det er muligt med en fornuftig pædagogisk tilrettelæggelse at undervise på en måde, så alle kan få udbytte af undervisningen. Det udviklingsarbejde, der i fem somre har været i gang på Uge Folkehøjskole, har vist, at de forskellige deltagerforudsætninger kan udnyttes som en ressource i undervisningen. Det grundlæggende synspunkt på Uge har været: Undervisningssituationerne skal ligne situationerne hjemme på arkivet. 4-5 mennesker med meget forskellige forudsætninger kan, hvis de støtter hinanden, løse en masse opgaver både ude og hjemme. Når de først har lært at arbejde sammen, er de også begyndt at lære noget. En af de opmuntrende erfaringer fra dette års højskoleophold er, at EDB er ingen hindring. Tværtimod viser det sig, at brugen af ARKIBAS sætter fart i læreprocesserne hos både gamle og unge.

I den for nyligt udkomne betænkning fra Folkeoplysningsudvalget hedder det på side 56, at lokalarkiverne *»kan ses som et eksempel på en fin balance mellem den frivillige og den lønnede arbejdskraft«*, og et andet sted gør udvalget opmærksom på, at lokalarkiverne formår at styre sig selv og at de ofte *»fungerer som lokale mødesteder og kan indgå i lokalsamfundet på alle måder«*. Her har lokalarkiverne tilsyneladende scoret points på både at være folkelige og faglige. Jeg tror, at vi er på rette vej.

Randers Lokalhistoriske Arkiv er indrettet i kælderens i byens kulturhus. Arkivet har fælles indgang med kulturhistorisk museum, kunstmuseum, bibliotek og mødelokaler. Kombinationen af de mange kulturelle tilbud i én bygning har vist sig at forblive en ret enestående løsning på tanken om overblik og samling. Bygningen repræsenterer tre byggeperioder: Teknisk Skoles hovedbygning fra 1982 let kendelig på sit righoldige sortiment af stilistiske motiver, skolens tilbygning fra 1937 i en mere nøgtern stil og endelig Flemming Lassens vældige betonkubus fra 1969. Illustrationen viser bygningen i 1977, hvor et par børn i baggrunden vistnok kigger ned i arkivlokalerne.

(Randers Lokalhistoriske Arkiv, foto 1977 af Elsebet Hesselberg).

af Birgitte Dedenroth-Schou, stadsarkivar i Kolding

Et stadsarkiv har i henhold til en kommunalbestyrelsesbeslutning ansvaret for, at kommunens arkiv opbevares betryggende, således som det er foreskrevet i den kommunale styrelseslov § 62.

Et stadsarkiv modtager de dele af kommunens arkiv, der ikke længere er aktuelt behov for i den daglige administration i kommunen. Det gælder arkivmateriale fra alle udvalg, forvaltninger og institutioner og såvel arkivalier på papir som mikrofilm, fotografier, edb-arkivalier m.m.

Et stadsarkiv sørger for, at kommunens arkiv sikres for eftertiden, således at arkivalierne kan benyttes af alle slags forskere nu og i fremtiden til erkendelse af, hvorledes mennesker har levet og samfundet har udviklet sig.

Et stadsarkiv er også kommunens lokalhistoriske arkiv, der indsamler og opbevarer de lokale virksomheders, foreningers, organisationers og enkeltpersoners arkiver samt fotografier, film og erindringer fra det lokalområde, som kommunen dækker. Arkivet er dermed et lokalt kulturcenter, kommunens fælles hukommelse, med formidlingsopgaver på linie med de lokalhistoriske museer.

Et stadsarkiv har en læsesal med faste åbningstider, hvor enhver kan komme og få kvalificeret vejledning i benyttelsen af arkivets materiale.

Et stadsarkiv har tilgængelighedsregler, godkendt af kommunalbestyrelsen, der sikrer, at uvedkommende ikke får adgang til personlige oplysninger, der kan krænke privatlivets fred.

Et stadsarkiv ledes af en historiker, der som en integreret del af sit arbejde foretager undersøgelser i kommunens historie og holder sig ajour med historieforskningens udvikling. Det er nødvendigt for at kunne vejlede publikum på en kvalificeret måde og for at kunne vurdere, hvad det er væsentligt at bevare for eftertiden, når bekendtgørelsen om kassation i kommunernes arkivalier af 29. april 1981 skal fortolkes.

Indtil nu findes der i Danmark kun fire arkiver, der kan kaldes stadsarkiver efter foranstående definition. Det er Københavns Stadsarkiv, der er oprettet i 1757, men i realiteten har eksisteret siden middelalderen og som

også indsamler og opbevarer privat arkivmateriale; Kolding Stadsarkiv, der oprettedes den 1. januar 1987; Ballerup Stadsarkiv, der i 1988 fik betegnelsen stadsarkiv, men siden 1. januar 1986 har været godkendt som sådan; samt Næstved Stadsarkiv, der er oprettet den 1. april 1989.

Herudover findes der kommunearkiver med historikere som arkivledere i Farum, Randers og Haderslev. Her er de samme arkivarer ledere af henholdsvis kommunearkiv og lokalhistorisk arkiv, men kommunearkivet er at sammenligne med forvaltningernes fællesarkiv og henhører under borgmesterkontor eller økonomisk forvaltning, mens det lokalhistoriske arkiv er en afdeling under kulturforvaltningen eller biblioteket.

I Holbæk er der i 1985 truffet principbeslutning om oprettelse af et stadsarkiv, og reelt fungerer lederen af lokalhistorisk arkiv som stadsarkivar, men vedtægter m.v. for arkivet er ikke udarbejdet endnu. I Lyngby-Taarbæk kommune fungerer det lokalhistoriske arkiv også allerede som kommunearkiv, selv om der heller ikke her er truffet nogen kommunalbestyrelsesbeslutning derom. I Århus varetager Erhvervsarkivet en del af stadsarkivfunktionen for Århus kommune.

En netop afsluttet spørgeskemaundersøgelse blandt de lokalhistoriske arkiver viser imidlertid, at der formentlig vil komme en hel del flere stadsarkiver i de kommende år. Der er overvejelser i gang omkring etablering af stadsarkiver i Odense, Aalborg, Vejle, Fredericia, Silkeborg, Esbjerg, Herved med flere steder.

Det er kommunalbestyrelsen der træffer afgørelse om det kommunale arkiv. I den kommunale styrelseslov § 62 står, at kommunen skal sørge for, at kommunens arkiv opbevares betryggende. Kommunen kan vælge selv at sørge for dette, men siden 1889 har kommunerne haft mulighed for at aflevere de ældre dele af deres arkiver til det landsarkiv, i hvis område kommunen ligger. Bortset fra København og Haderslev er alle købstadararkiver før 1869 afleveret til landsarkiverne. Hvad angår sognekommunernes arkiver efter 1842 og købstadkommunernes arkiver efter 1869, har knap en fjerdedel af de nuværende primærkommuner afleveret deres arkiver til landsarkiverne inkl. de sognekommunearkiver, de modtog ved kommunesammenlægningen i 1970, men ca. 3/4 af kommunerne har stadig hele kommunearkivet eller størstedelen heraf i kommunens egen varetægt.

Som følge af den store vækst i arkivmængden i kommunerne er der sket betydelige kassationer i kommunearkiverne uden hensyn til kommunearkivets store betydning for den historiske forskning. Fra 1960erne arbejdede Rigsarkivet og landsarkiverne med en vejledning for, hvilke dele af de kommunale arkivalier, der burde bevares for fremtiden til brug for den

historiske forskning og hvilke dele, der kunne kasseres, når der ikke længere var brug for dem i administrationen. Rigsarkivet havde afsluttet dette arbejde, der blev gennemført under stort tidspres, o. 1970, men først den 29. april 1981 udstedtes Indenrigsministeriets bekendtgørelse om kassation i kommunernes arkiver. Denne forsinkelse er skyld i, at mange skæbnesvangre kassationer er foretaget i kommunerne også i 1970erne, hvor storkommunerne tog imod arkiverne fra de tidligere sognekommuner, og væksten i personale og papir blev endnu større.

Især Landsarkivet for Fyn var opmærksom på denne udvikling, og i konkurrence med diverse konsulentfirmaer lykkedes det landsarkivet ved et opsøgende arbejde hos de fynske kommuner at få en lang række af dem til at aflevere deres arkiv op til 1970 til landsarkivet. Kommunerne betalte landsarkivet for at udføre kassation i henhold til Indenrigsministeriets bekendtgørelse fra 1981, for pakning af kommunearkivet og udarbejdelse af en registratur. Landsarkivet påtog sig til gengæld at opbevare kommunearkivet for eftertiden. På Landsarkivet for Sjælland har man i 1980erne gjort det samme, og selv om landsarkiverne i Viborg og Åbenrå har været knap så aktive på dette felt, har en del kommuner afleveret dertil.

Fra midten af 1980erne har der imidlertid været en stigende interesse blandt kommunerne for at beholde kommunearkivet lokalt.

En væsentlig grund er uden tvivl den stigende interesse i befolkningen for Danmarks- og lokalhistorien, som har kunnet konstateres inden for de sidste 10-20 år. Denne interesse har også været baggrunden for oprettelsen af de mange lokalhistoriske arkiver og for udgivelsen af et væld af lokalhistoriske bøger, jubilæumsskrifter, årbøger m.m. Kommunerne er blevet bevidste om deres egen helt specielle historie og er derfor blevet utilbøjelige til at sende kildematerialet udenbys og dermed give andre (landsarkivet) dispositionsretten. Dertil kommer, at en aflevering til et landsarkiv besværliggør og fordyrer kommunens administrative benyttelse af de ældre sager.

Landsarkiverne og Rigsarkivet mener imidlertid stadig, at det er hos dem, kommunearkiverne rettelig hører hjemme. En opbevaring af flere kommuners arkiver på samme sted gør det lettere for de forskere, der vil drage sammenlignende studier af flere kommuners forhold. Men de lokale brugere af kommunearkivet, der omfatter videnskabeligt uddannede forskere, slægts- og egnshistorikerne, de bredt lokalhistorisk interesserede borgere og kommunens administration, får det til gengæld nemmere ved en lokal opbevaring. Et stadsarkiv har yderligere den fordel, at man herfra kan udbrede interessen for kommunens historie til de mange i

lokalsamfundet ved udstillinger, foredrag, studiekredse, bogudgivelser og andet folkeligt oplysningsarbejde. Stadsarkivet er hermed en vigtig institution i det lokale kulturliv.

Der er heller ingen tvivl om, at et stadsarkiv bedre kan leve op til hensigten bag Indenrigsministeriets bekendtgørelse af 1981 end det kommunearkiv, der afleveres til et landsarkiv. En stadsarkivar vil have et personligt kendskab til de ansatte, der arbejder med arkiverne, mens de endnu er i regelmæssigt administrativt brug og dermed skabe et godt samarbejde mellem administration og arkiv. En stadsarkivar står til rådighed her og nu til besvarelse af arkivfaglige spørgsmål om kommunens historie og følger til stadighed med i kommunens liv og udvikling. Stadsarkivaren vil derfor også straks kunne træde til, hvor der er forhold, der kan true arkivalierne.

Stadsarkivaren kan også på anden måde være med til at sikre bedre kildemateriale til kommunens historie ved at tage aktivt del i arbejdet med den igangværende journalisering og arkivdannelse i kommunen. En rationel sagsbehandling og sagsstyring vil lette administrationens arbejde på kort sigt og stadsarkivets arbejde på langt sigt. Stadsarkivets deltagelse i arbejdet giver mulighed for gøre kommunens medarbejdere »arkivbevidste«, både i tilrettelæggelsen af deres administrative rutiner, i valg af materialer og ved opbevaring af arkivalierne, og stadsarkivet får hermed en vigtig rolle i kommunens samlede informationsadministration. En rationel kassationsplanlægning kan også iværksættes. Den voldsomme udvikling på det informationstekniske område gør det særdeles vigtigt, at der også tænkes på bevaringsaspektet, især når de nye medier tages i anvendelse.

Oprettelsen af et stadsarkiv medfører selvfølgelig en årligt tilbagevendende driftsudgift på det kommunale budget. Til gengæld får kommunen en serviceinstitution, der både kan tilgodese administrationens behov for vejledning i arkiv- og journalspørgsmål og kommunens og borgernes behov for viden om kommunens historie.

Fordelene ved at sammenlægge kommunearkivet og lokalhistorisk arkiv til én institution er mange. Oplysningerne fra kommunearkivet og lokalhistorisk arkiv supplerer hinanden og giver tilsammen et mere fuldstændigt billede af lokalområdets historie og udvikling. Viden om det kommunale arkivs indhold gør det også mere klart, på hvilke områder, der mangler viden og dermed, hvor det vil være mest formålstjenligt at sætte ind med systematisk indsamling af privat kildemateriale, erindringsstof m.m. Det bevarede kommunearkivmateriale kan ikke stå alene, men bør kompletteres med andet kildemateriale for at kunne bruges i historiske undersøgel-

ser. Desuden vil det være spild af ressourcer, at der er to institutioner i kommunen, der arbejder med lokalhistorisk arkivmateriale og har hver sin læsesal, hvor publikum kan søge informationer. For arkivets brugere er det underordnet, om en bestemt oplysning skal findes i kommunens eget arkiv, i en avisartikel, i en foreningsprotokol, i et jubilæumsskrift eller på et billede, men for arkivaren er der større mulighed for at give et dækkende svar, når han/hun har adgang til at søge i hele materialet.

Det lokalhistoriske arkiv har i sig selv en viden om kommunen, der kan udnyttes ved registrering og kassation i kommunearkivet. Det lokalhistoriske arkiv, der også er kommunearkiv, vil ikke behøve at bruge tid og plads på at indsamle faktiske oplysninger, som kommunearkivet i forvejen indeholder. Den samlede arkivmængde, der skal bevares for eftertiden, vil derfor ikke blive mere omfattende end nødvendigt for at give et alsidigt billede af den lokale fortid.

Det er naturligvis en forudsætning, at stadsarkivet har kompetence til at udøve denne service på kvalificeret måde. Derfor må der stilles krav til arkivlederens uddannelsesmæssige baggrund. En universitetsuddannelse i historie eller anden videnskabelig uddannelse suppleret med efteruddannelse i arkivkundskab er en nødvendig forudsætning for at kunne arbejde med de ældre arkivalier og kunne kassere forsvarligt. Herudover skal stadsarkivaren have viden om, hvad der findes af materiale om lokalsamfundets historie i andre arkiver og til stadighed følge med i den samfundsvidenskabelige forsknings udvikling for at kunne forstå dens behov for kildemateriale. Skal stadsarkivaren påtage sig at vejlede i journalisering og arkivdannelse, kræver det deltagelse i kurser om disse emner og i kurser om mikrofilm og edb, så den arkivtekniske udvikling til stadighed følges. Da stadsarkivaren ofte vil være den eneste på stedet til at honorere disse krav, er samarbejde og erfaringsudveksling med kolleger på andre arkiver overordentlig vigtigt.

For at stadsarkivet skal kunne fungere godt, skal lederen af arkivet have en så høj placering i det kommunale hieraki, at hans/hendes beslutninger om bevaring/kassation af arkivalierne vil blive respekteret. Institutionen skal have tilstrækkeligt personale til at sikre, at arkivets samlinger registreres forsvarligt, og at administration og publikum får en god service. Arkivet skal råde over arkivlokaler, der er sikrede mod brand og tyveri, og de skal være egnede til opbevaring af såvel traditionelle arkivalier som arkivalier på nye medier.

Det er ikke kun i Danmark, der findes stadsarkiver. I Sverige og Norge er der i løbet af de sidste 25 år oprettet stadsarkiver i de større kommuner, og

nogle kommuner har slået sig sammen og fået en »fælleskommunal« arkivar. Ved den internationale arkivkongres i London i 1980 blev der taget initiativ til oprettelse en særlig sektion for kommunearkiver i den internationale arkivorganisation »International Council on Archives«, og i august 1988 blev sektionen oprettet under navnet »Section of Municipal Archives«. Mens der i 1980 var 21 foreløbige medlemmer af denne sektion, tæller den i dag 114 medlemmer fra alle egne af verden. Det er et tydeligt tegn på, at lokaladministrationen overalt i verden har fået større vægt end tidligere, mange samfundsopgaver er flyttet fra stat til kommune, og det har betydet, at lokaladministrationen har fået behov for egen arkivservice, et stadsarkiv. Det tilgodeser samtidig stadig flere forskeres ønske om at benytte kommunearkiverne til historisk og anden forskning.

For ti år siden fandtes der kun ét stadsarkiv og nogle få kommunearkiver med professionel leder. I dag er der fire stadsarkiver og flere kommunearkiver, og som nævnt er der næppe tvivl om, at der kommer flere stadsarkiver i de kommende år, fortrinsvis i de større kommuner. Rigsarkivar Vagn Dybdahl har i bogen »Arkiverne i Samfundet« fra 1987 skrevet, at der er brug for stadsarkiver i mange større byer. Hermed løses også det problem, at landsarkiverne ikke har ressourcer til at modtage alle kommunearkiver i Danmark. Samtidig betyder oprettelse af stadsarkiver, at den arbejdskraft, der er til rådighed for at sikre det historisk værdifulde kildemateriale til Danmarkshistorien, forøges væsentligt til glæde for forskningen.

Det ville være ønskeligt, om der snarest vedtoges en arkivlov, der omfattede alle arkivinstitutioner i Danmark og som sikrede en samordning af arbejdet i de statslige og kommunale arkiver, således at alle offentlige og private arkivalier af betydning for forskningen i og forståelsen af Danmarks historie vil blive bevaret for eftertiden.

Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune er en afdeling af kommunens biblioteksvæsen med selvstændigt budget. Arkivet har til huse på landstedet Frieboeshvile fra 1750'erne. I sidebygningen findes læsesal, kontorer og nærmagasin. Hovedbygningen anvendes til udstillinger og arrangementer.

(Foto: Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune).

Det foreningsdrevne arkiv

– fortid, nutid og fremtid

af Jacob Bang Jensen, arkivleder ved
Ringe Lokalhistoriske Arkiv

»Det er en historie, der gentager sig aften efter aften, uge efter uge over hele landet fra Gedser til Skagen. En lille flok mennesker, ofte lidt ældre, sidder omkring et bord. De snakker, drikker kaffe, læser og sorterer breve og billeder, de registrerer på kartotekskort, de hjælper hinanden med at tids- og stedbestemme personer og bygninger. De er ivrigt engagerede, og de får ingen penge for alt det arbejde, de udfører. Det er det lokalhistoriske arkiv, der arbejder«.

Sådan indleder lektor, dr. phil. J. Boisen Schmidt artiklen »Rødder« i Weekendavisen d. 18.11.1988.¹

Denne karakteristik er meget træffende for de mange foreningsdrevne arkiver, der er blomstret op gennem de sidste 50 år. Nogle af arkiverne er i

Læsesalen, Ringe lokalhistoriske Arkiv 1983.

(Foto: JBJ, Ringe lokalhistoriske Arkiv)

tidens løb vokset så store, at de er blevet rene kommunale institutioner med fuldtidsansat og lønnet personale, men stadig med kontakter til det lokalhistoriske miljø.

Egentlig skal man langt tilbage for at finde spiren til lokalarkivbevægelsen. I slutningen af sidste og begyndelsen af dette århundrede så de første museer dagens lys. De fleste af dem var drevet på foreningsbasis. Ud over genstande indsamlede de også arkivalier og billeder, men ikke alle prioriterede dog denne opgave lige højt. Takket være museernes indsats er der imidlertid bevaret arkivalier, som ellers ville være gået tabt. Som eksempel kan nævnes Kvanløse sognearkiv og museum (Jernløse kommune), hvor man ved oprettelsen i 1932 udsendte en trykt opfordring til at aflevere: »Billeder af afdøde, bosiddende Mennesker i Sognet. Nye og gamle Lejlighedssange fra festlige Begivenheder, gamle Billeder, Breve, Kort og Skøder«. ²

Et andet eksempel på tidligt indsamlede arkivalier via et museum er fra mit eget område i Ringe, hvor blandt andet arkivet fra en nedlagt forening blev afleveret til Ringe Museum i 1923. Havde denne aflevering ikke fundet sted, ville protokollerne fra »Folkeuniversitetsforeningen for Ringe og nærliggende Sogne« (1901-1912) næppe have eksisteret i dag. ³

Vi kan også finde eksempler på tidlige sognearkiver uden museumstilknytning. Aastrup Sognearkiv i Ribe amt er et af de ældste med rødder tilbage til 1913. Den måde, en lokal gårdejer dengang udtrykte behovet for et lokalarkiv på, er egentlig meget træffende: »Folk ved kun lidt om, hvem der tidligere har beboet deres ejendomme, ligeledes kender de kun lidt til slægtens historie, de ved som regel lidt om bedsteforældrene, men oldeforældrenes liv er for de fleste ganske ukendt. Spørger man en dygtig landmand ud om en ko eller en hest, kan han som regel give besked om dens stamtavle helt til tip-tip oldeforældrene. Det synes jeg ikke er rigtigt, og derfor skulle vi gerne se at få en sognehistorisk bevægelse i gang«. ⁴

Det første egentlige lokalhistoriske arkiv opstod som bekendt i 1937 takket være provisor Hans Brandt, Faaborg. En kreds af byens borgere stod bag initiativet, altså en folkelig opbakning bag arkivet. Man valgte blot en selvejende institutionsform med en selvvalgt, selvsupplerende bestyrelse og arbejdsgruppe fremfor en foreningsvalgt bestyrelse. ⁵

I årene efter anden verdenskrig kom en ny udvikling igang i lokalhistorien. I de mindre lokale enheder, sognene og kommunerne, begyndte mennesker at tage deres egen historie alvorlig på en ny og bevidst måde. Noget af forklaringen kan jo være den, at man så tilværelsens normer ændre sig så hurtigt, at forandringen kunne aflæses fra år til år. De fysiske omgivelser, såvel i by som på land, ændrede karakter, og nye former for

Til

Kvanløse Sogns Beboere.

Den saakaldte Hjemstavnsbevægelse gaar for Tiden sin Sejrs gang i mange Egne af Landet. Hvor den først er begyndt, breder den sig hurtigt, idet den finder Tilslutning i alle Lag af Befolkningen, yngre som ældre. Endnu er den vel nok mest udbredt paa Fyn.

Bevægelsen gaar i korte Træk ud paa sognevis at være og frede om gamle Minder, og i Forbindelse hermed oprettes der saa smaa Sognemusæer eller Arkiver, hvor der samles paa gamle Sager af forskellig Art fra Sognets Beboere. — Mellem Aar og Dag forsvinder og tilintetgøres jo mange gamle Sager, som i Tidens Løb kan faa kulturel og historisk Værdi, ikke mindst indenfor Sognets Rammer, ved at blive opbevaret paa et sikkert og tilgængeligt Sted. Ogsaa Sogneraadet er jo meget interesseret i at faa et saadant Arkiv, hvor de gamle Regnskaber m. m. kan opbevares.

I Forventning om, at Beboerne vil støtte Tanken om Oprettelsen af et saadant Arkiv — Musæum for Kvanløse Sogn —, paabegynder vi nu Indsamlingen af Genstande til dette.

Vi modtager med Tak Gaver af følgende Art:

Billeder af afdøde, bosiddende Mennesker i Sognet.

Gamle Malerier og Billeder af forskellig Art.

Gamle Bøger, Blade, Almanaker, Markedsviser m. v.

Gamle Dokumenter, Regnskaber, Breve, Kort, Skøder, Fæstebreve, Skudsmaalsbøger m. v.

Lejlighedssange (gamle og nye) fra festlige Begivenheder i Hjemmene.

Oldsager og gamle Mønter.

Gamle Smykker og gamle Brugsgenstande i Hjemmene m. m. m.

— Alle Gaver bedes tilføjet Givernes Navne og Bopæl og kan indleveres til Sogneraadets Medlemmer eller til undertegnede.

H. NIELSEN THOKE.

Opfordringen fra Kvanløse i 1932.
(Lokalhistorisk Arkiv for Jernløse kommune)

menneskeligt fællesskab opstod. Yderligere fik man mere fritid og bedre råd til at udfylde den. Noget af denne aktivitet kom til syne i et ny-historisk opbrud, en folkelig bevægelse. På godt en snes år opstod der ca. 40 nye lokalhistoriske foreninger, og billedet af dette nye træk i Danmarkshistorien bliver ikke dækkende, medmindre man indregner de egnhistoriske arkiver, som opstod i samme tidsrum. »Lokalhistoriske arkiver og foreninger er to sider af samme sag«, skrev Ole Warthoe-Hansen i 1978 i »Festskrift til Johan Hvidtfeldt«. ⁶

De fleste »nye« lokalhistoriske foreninger havde til formål at indsamle og formidle historisk materiale samt at oprette og drive et lokalhistorisk arkiv.

Et lokalhistorisk arkiv stiftes

Hvad var nu baggrunden for, at nogle lokalhistorisk interesserede personer gik i gang med en sådan opgave?

Spørgsmålet kan besvares med Egebjerg kommune på Fyn som eksempel. Her havde beboerforeninger igennem en årrække samlet materiale og billeder fra fortiden. I vinteren 1974-75 gik man sammen i en studiekreds under ledelse af gdr. Hans Nørgaard, Egebjerg. Studiekredsen samlede 15 deltagere. Man koncentrerede sig om bydannelsen i de to af kommunens landsbyer, blandt andet illustreret ved gamle fotografier, som var lånt til affotografering. I tilknytning til studiekredsen drøftede man muligheden for at oprette sognesamlinger i Kirkeby og Stenstrup. Foruden at lede studiekredsen interviewede Hans Nørgaard de ældste i sognet, og han blev involveret i registreringen af Dansk Friskoleforenings arkiv. Det var på et tidspunkt under dette arbejde, han skrev i sin dagbog: »For så vidt angår mit eget arkiv, hælder jeg lige nu til den opfattelse, at det skal anbringes på landsarkivet, hvor man har lettere adgang til at anvende det«. (Hans Nørgaard lå blandt andet inde med slægtens papirer). ⁷

I studiekredsen talte man meget om, hvordan og hvorledes man kunne gribe tingene an. Et referat fra en gruppediskussion i studiekredsen fortæller: ⁸

Lokalarkiv:

- Diskussion om hvilke ting, der bør gives til en evt. lokalhistorisk forening?
- Originaler eller kopier af skriftligt materiale, fotos, brugsting, og møbler?
- Gruppen blev enige om, at man har et ansvar og forpligtelse overfor sin

- slægt, til at bevare sine ting samlet i en helhed i de gårde, huse og slægter, hvor tingene hører hjemme.
- Dette vil ikke hindre en kopiering eller affotografering af dokumenter og effekter.

Mange arkiver i kommunen bliver til et

I Vester Skerninge i samme kommune gik overbibliotekar Erik Nørgaard med tanker om, at man kunne opbevare disse gamle ting på de lokale biblioteker. I foråret 1975 indbød han sammen med Folmer Riis og Hans Nørgaard fra studiekredsen 11 personer, som de tre initiativtagere mente var interesseret i at være med.

Af referatet fra mødet fremgår det tydeligt, at man dengang mente, at Egebjerg Kommune var for stor til et fælles virke. Man forestillede sig, at foreningen skulle »køre« sognevis i små enheder, og de tidligere »kommunekassebokse« på de lokale biblioteker skulle bruges til opbevaring af arkivalier. Man talte om to kategorier af arkivalier: De uerstattelige, som skulle opbevares brandsikkert, og kopier af originaler. Der blev desuden luftet tanken om et tidsskrift, som f.eks. kunne udkomme fire gange årligt, og hvori det skulle tilstræbes, at alle sognene blev ligeligt repræsenterede. Foreningen skulle udgive fælles registreringer, så man kunne se, hvad der lå af arkivalier rundt om i kommunen. Det blev også drøftet, om der skulle oprettes et »brandkorps«, til at redde billeder, genstande og papirer af lokalhistorisk interesse fra at blive smidt ud eller ødelagt, så disse minder i stedet blev bevaret og eventuelt restaureret.

Overbibliotekar Erik Nørgaard, Vester Skerninge, gav på mødet tilsagn om støtte, husly og dækning af udgifterne ved mødeaktiviteterne, indtil foreningen var en realitet.

Lokalhistorisk Forening for Egebjerg kommune blev stiftet i eftersommeren 1975, men allerede inden da havde det første tidsskrift set dagens lys. Foreningen, der dækkede otte sogne, fik det første år 175 medlemmer. Man fik arkivlokaler i såvel Stenstrup som Vester Skerninge, og i løbet af det første år blev der indsamlet 300 protokoller.

Udviklingen gik imidlertid således, at der efter 10 år var eet fælles arkiv i kommunen, nemlig det i Vester Skerninge, som i mellemtiden var flyttet ind i den nedlagte stationsbygning. Der var nu indsamlet omkring 80 hyldemeter arkivalier af den aktive og udadvendte arkivleder Hans Nørgaard.⁹ Medlemstallet var næsten uændret i den lokalhistoriske forening, som foruden tidsskriftet havde flere foredrag og ekskursioner hvert år. »At vi kun har et arkiv, der er åbent hver den første mandag aften i

måneden, mener jeg ikke er til gene for medlemmerne og andre brugere« udtalte formanden Else Johansen i anledning af 10 års jubilæet.¹⁰

Et arkiv bliver til flere

Hvor man i Egebjerg Kommune efterhånden samlede arkivalierne i eet arkiv, gik man andre steder i den modsatte retning. I nogle kommuner opstod der i disse år flere mindre sognearkiver. Hvorfor? Varetog det etablerede lokalhistoriske arkiv ikke sin opgave godt nok?

Det er ikke helt så enkelt at besvare. Vi skal tilbage til kommunalreformen i 1970 for at finde en forklaring. Ved den reform blev en del mindre kommuner sammenlagt til større og mere funktionsdygtige enheder, der kunne leve op til de øgede krav, der efterhånden blev stillet til kommunerne og deres administration. Sammenlægningen foregik nogle steder på tværs af århundredgamle skel, såvel kulturelle som topografiske. Nogle sogne havde tidligere haft et naturligt tilhørsforhold i en anden retning. Der opstod i dele af befolkningen et ønske om at styrke de enkelte lokaliteters identitet, således at de nye, større kommuner ikke udviklede sig til en centralistisk forvaltningsenhed med en toneangivende »hovedstad« og et gråt, identitetsløst opland. Lokalpatriotismen fik et markant opsving.¹¹

Hvilken struktur er bedst

Set ud fra brugerens, og især den videnskabeligt arbejdende brugers side, kan det være en fordel, at arkivalierne er samlet på så få steder som muligt. Omvendt må størrelsen af arkivets dækningsområde ikke medføre, at arkivalier går tabt, fordi kontakten med de enkelte dele af området er utilstrækkelig. Og da lokalarkiver bl.a. oprettes på foreningsbasis, kan man ikke »lovgive« om en lokalarkiv-struktur. For lokalarkivernes landsorganisation, Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver (SLA), er endemålet nok eet arkiv pr. kommune. »Gennem drøftelser på møder og udvalg er man i SLA nået frem til, at en kommune normalt bør være det mindste geografiske område for et lokalhistorisk arkiv«. I de meget store og folkerige kommuner som f.eks. Århus, Odense, Aalborg m.fl., vil det være temmelig uoverkommeligt at udføre lokalhistorisk arbejde fra eet centralt placeret arkiv. Her vil en filiallignende struktur være ideel.

I langt mindre kommuner har andre forhold, bl.a. de tidligere omtalte skel, gjort at den »ideelle struktur« sine steder vanskeligt forenes med den virkelighed, et lokalhistorisk arkiv skal fungere i. Og det kan undertiden ende i en valgsituation, hvor alternativerne er et område, hvor indsamlingen til et centralt arkiv bliver vanskeliggjort på grund af lokale modsæt-

ninger, og – som det andet alternativ – oprettelse af et arkiv, der kun dækker et eller få sogne i storkommunen. Da et af arkivbevægelsens hovedformål er at indsamle og bevare arkivalier, vil det være nødvendigt med en arkivstruktur, der tager mest hensyn hertil.¹² Yderligere har landsorganisationen gennem standardvedtægter for sine medlemmer taget højde for en fler-arkivstruktur ved at foreskrive arbejdsdeling og samarbejde og vigtigst af alt, at sikre, at det indsamlede materiale betragtes som offentlig ejendom, der ved et arkivs eventuelle ophør skal overdrages til et andet, godkendt arkiv.

Store og små arkiver

På adskillige møder i SLA har der været debat om »store og små« arkiver. På SLA's årsmøde i 1965 advarede daværende skoleinspektør, senere formand for SLA, A. Strange Nielsen, Næstved, imod, at der oprettedes arkiver i for små områder. Han udtalte også betænkelighed ved et for snævert samarbejde med bibliotekerne, idet han var bange for, at arkiverne derved ville miste noget af deres selvstændighed.

På samme årsmøde gik seminarieadjunkt Bundesen, Herning, ind for de små arkiver, medens rigsarkivar, dr. phil. Johan Hvidtfeldt ytrede nogen betænkelighed ved arkiver i for små områder. Han fandt, det ville være en opgave at finde frem til de enkelte arkivers naturlige område. Amtet ville være alt for stort, hvorimod en by som Ikast, såfremt arkivet også kom til at dække omliggende kommuner, ville være et egnet midtpunkt for et sådan. Han anbefalede SLA's styrelse til fortsat at arbejde videre med dette problem, som ofte havde givet anledning til drøftelse.¹³

Ifølge SLA's arkivundersøgelse fra 1981, altså godt 10 år efter kommunalreformen, var der i 90,6% af landets kommuner et lokalhistorisk arkiv, medens 94% af befolkningen havde adgang til eet eller flere lokalhistoriske arkiver i deres kommune.

21,3% af disse arkiver var foreningsejede. De fleste af disse fandtes i Fyns amt med 16 og i Nordjylland 11 af de i alt 61 foreningsdrevne arkiver. I Sønderjylland var der til sammenligning 5 foreningsdrevne arkiver.¹⁴

I 1989 er der i Fyns amt 64 arkiver, der er medlem af SLA.¹⁵ De selv-ejede og kommunale, de museumstilknyttede og de bibliotekstilknyttede lokalarkiver udgør hver 12,5%, medens de sidste 62,5% drives af en forening.¹⁶

Med hensyn til stiftelsesår ses den største fynske tilgang i årene 1978-81, hvor der blev oprettet 24 nye lokalarkiver. Heraf havde et tilhørsforhold til et museum, tre til biblioteker og 20 til lokalhistoriske foreninger.

Anders Friedrichsen underviser fynske arkivmedarbejdere i Ringe 1979.

(Foto: JBJ, Ringe lokalhistoriske Arkiv)

Syv af arkiverne dækkede ved oprettelsen hele kommunen, medens de resterende 17 var sognearkiver.¹⁷

Systematisk indsamling af foreningsarkiver

Årsagen til den ret markante stigning i antallet af lokalarkiver på Fyn 10 år efter kommunalreformen finder vi i efteråret 1977, hvor Dansk Historisk Fællesforening, Landsarkivet for Fyn, Rigsarkivet, Erhvervsarkivet og de lokalhistoriske arkiver i Fyns amt under ledelse af Margaretha Balle-Pedersen gik sammen om: »Indsamling og sikring af kilderne til de folkelige bevægelers historie«. På ca. et halvt år blev der indsamlet og registreret godt 1000 foreningsarkiver på Fyn.¹⁸

Margaretha Balle-Pedersen havde et godt kendskab til, hvilket materiale der lå bevaret rundt omkring, idet hun tidligere havde cyklet rundt på Fyn for at studere forsamlingshusenes historie, en af de folkelige bevægelser. Hvor der ikke fandtes et lokalhistorisk arkiv fik hun kontakt med lokalhistorisk interesserede personer rundt i sogne og kommuner. Det var blandt andet dem, der så blev initiativtagere til stiftelsen af lokalhistoriske foreninger og oprettelsen af lokalarkiverne.

Det koordinerende arbejde blev i 1978 overtaget af den nystiftede »Sam-

menslutningen af lokalhistoriske Arkiver i Fyns Amt«, der under ledelse af Bent Ødegaard gik aktivt ind i arbejdet. Syv år efter kom så det første større resultat af amtskredsens arbejde, en stærkt forøget udgave af registraturen over fynske foreningsarkiver.

Hvordan fungerer det foreningsejede og -drevne lokalarkiv?

Hvordan er så det foreningsejede, – jeg vil nu hellere kalde det for »det foreningsdrevne« – arkiv? Det er en institution med en høj grad af selvstændighed. Styringen sker gennem en arkivbestyrelse, der vælges af en lokalhistorisk forening. Arkivbestyrelsen er ofte identisk med foreningens bestyrelse, og de har tit en kommunal repræsentant med fast plads i arkivbestyrelsen.

Arkivets økonomi er bl.a. afhængig af en kontingentindtægt samt kommunalbestyrelsens velvilje med hensyn til bevillinger til driftsudgifter. Dertil kommer tilskud fra fonde og lokale pengeinstitutter. Kommunalpolitikerne har heldigvis de fleste steder fået øjnene op for værdien af den frivillige arbejdskraft, som lægges for dagen. Tilskuddene er jo småpenge i forhold til de beløb, der skulle bruges, hvis arkivets medarbejdere skulle lønnes efter gældende overenskomst. Som kommunal påskønnelse gives der derfor også tilskud til arkivmedarbejdernes deltagelse i kurser og årsmøder.

Jeg vil vove den påstand, at hvor denne goodwill hos kommunen ikke findes, er det fordi arkivet ikke forstår at sælge sig selv på rette måde overfor kommunalpolitikerne.

Af en ikke offentliggjort SLA-arkivundersøgelse fra 1985/86 fremgår det, at der i hele landet var 984 ulønnede arkivmedarbejdere tilknyttet de lokalhistoriske arkiver, og at de anvendte 131.865 timer årligt. På Fyn var der 207 ulønnede medarbejdere med i alt 24.888 timers arkiv-arbejde.¹⁹

Uddannelsen får den frivillige foreningsarkivleder og -medarbejder gennem deltagelse i såvel amtskredsens registreringskurser som SLA's specialkurser, ligesom han videreuddanner sig på andre relevante kurser som f.eks. »det åbne universitet«.

SLA's registreringsystemer og instrukser har medvirket til, at arbejdet bliver lavet mere ensartet. Foreningsarkivet deltager på lige fod med de fagligt ledede arkiver i indsamlingsprojekter og andre fælles aktiviteter.

Hvor arkivets midler, eller kommunalbestyrelsens velvilje, ikke slår til, da betaler den frivillige arkivmedarbejder ofte af egen lomme.

Foreningsarkivets medarbejder kender byen og egnen som den nu er og

Hukommelsen granskes, og arkivets medarbejder er klar til at nedfælde oplysningerne, fra en billedudstilling i Veddum.

(Foto: Lokalthistorisk Arkiv for Veddum)

som den var, inden gader, veje og bygninger blev ændret eller forsvandt, han kender byens og egnens slægter og deres engagement og betydning, han kender virksomheder, foreninger og institutioner, både nuværende og nedlagte, han kan bruge sin viden, når der skal identificeres billeder. Hertil kommer en ikke uvæsentlig ting, at de lokalt hjemmehørende personer er accepteret i befolkningen og nyder dennes tillid i sådan en grad, at der sjældent er problemer med at få arkivalierne i hus eller med at få beboerne til at åbne sig og berette, hvad de faktisk ved besked om.

Den ulønnede forenings arkivmedarbejder ofrer mange timer på at hente arkivalier og billeder, han tager sig tid til en kop kaffe og en snak, og får han ikke noget med hjem første gang, så drager han afsted igen. Han tager sig af samtidokumentationen ved f.eks. at fotografere ejendomme og begivenheder samt truede miljøer, og bagefter tilbringer han måske timer i mørkekammeret.

Engang blev byarkivar Bent Holm, Holstebro, spurgt, om han var akademiker, hvortil han svarede, at han »ikke var cand.mag., men cand.alt«.²⁰ Samme betegnelse kan helt sikkert hæftes på mange af vore foreningsarkiv-medarbejdere.

J. Boisen Schmidt skriver i sin før omtalte artikel om »en kløft mellem amatørerne og de videnskabeligt uddannede historikere«.²¹ Efter min opfattelse er den ikke stor. I hvert fald respekteres den frivillige og ulønnede »amatørarkivar«, der uddanner sig og går seriøst ind i arbejdet.

I dag kræver SLA jo, at alle lokalhistoriske arkiver og deres medarbejdere underkaster sig og overholder de regelsæt og instrukser, der er fastsat for arbejdet.

Fremtiden

Hvis jeg skal forsøge at spå om fremtiden, er det min vurdering, at tilgangen af nye små sognearkiver vil stagnere. I løbet af nogle år vil et tættere samarbejde munde ud i, at de mindste arkiver indser, at det må være det rigtigste at slå sig sammen i lidt større enheder. Man får mere gavn af de kommunale tilskud, hvis de bliver samlet på færre funktionsdygtige arkiver, hvilket vil blive til større gavn og glæde for brugeren af lokalarkivet, at der så kan blive ressourcer til en udvidet åbningstid med en deraf følgende bedre kundebetjening. Det er ikke nemt at forske, når et arkiv kun har åbent 2 timer een gang om måneden. Fra mit eget arkiv ved jeg, at brugerne kommer, når der er en fast ugentlig åbningstid, som på vort arkiv er lagt, så den følger bibliotekets aftenåbning.

En sådan sammenlægning af mindre enheder forhindrer nødvendigvis ikke, at der stadig kan arbejdes videre lokalt i sognene med forskning, bearbejdning og ikke mindst formidling af det indsamlede materiale.

En fare ser jeg derimod i en anden type foreningsarkiver, de tværgående samlinger, der opstår i disse år. Enhver landsforening og -organisation med respekt for sig selv har efterhånden en ide om at samle alt materiale fra lokalforeningerne i et centralt arkiv. Det gælder friskoler, højskoler, idrætsorganisationer, folkedansere, hjemmeværn, faglige foreninger osv. Man får samlet sin egen historie centralt, men til stor ulempe for den lokale forskning anbringes samlingerne f.eks. i forbindelse med landsorganisationens sekretariat, hvor adressen kan være en postbox eller privat eet eller andet sted i landet.

Hvordan går det med den offentlige tilgængelighed og offentlige eje, eller med en forsvarlig arkivholdbar opbevaring, som de lokale arkiver i dag tilbyder og arbejder for? I mine øjne kommer det til at minde lidt om de »dagligstuearkiver«, vi har været med til at nedlægge. Det er kun at håbe, at den folkelige bevægelse bag lokalarkiverne, gerne i samarbejde med landsforeningerne - organisationerne, indser det rigtige i at bevare kilderne til den lokale historie på lokalarkivet.

Jeg håber at lokalarkiverne aldrig mister det lokale folkelige engagement. Uden dette er der risiko for, at vi mister dele af kilderne til vor lokale historie. Jeg tvivler heller ikke på, at vi endnu i mange år frem i tiden kan arbejde sammen »stort og lille arkiv – professionel og amatør« om vort fælles mål: at indsamle, ordne, registrere, bevare kilderne til og formidle lokalsamfundets historie til gavn og glæde for de mange.

1. Gengivet i uddrag i Lokalhistorisk journal, marts 1989, s. 7.
2. »Kvanløse Sognearkiv og Museum 1932-1982«, s. 10. Udgivet af lokalhistorisk forening for Jernløse kommune, 1982.
3. Ringe lokalhistoriske Arkiv.
4. »Fra et sognearkivs første år« af Olga Pedersen. Fra Ribe Amt 1981-83, XXII, s. 513 f.s.
5. »De 100 dage« af Anders Rehde Nielsen. Årsskrift 1983 for Arkiver, Folkemindesamlinger og Museer i Faaborg kommune. s. 4 f.s.
6. »Lokalhistorisk status«, Festskrift til Johan Hvidtfeldt, 1978, s. 479 f.s.
7. Hans Nørgaards dagbogs notater stillet til rådighed for forfatteren.
8. Else Johansen (fmd) i Lokalhistorisk tidsskrift for Egebjerg kommune, »Hugin«, 5/1985, s. 1 f.s.
9. Hans Nørgaard var arkivets aktive leder de første 12 år, for derefter helt at hellige sig sin største interesse forskning.
10. Else Johansen i »Hugin« nr. 5/1985, s. 6.
11. Hans Munk Pedersen i »Lokalhistoriske Arkiver i Århus Amt« 1982, s. 6.
12. Hans Munk Pedersen i »Lokalhistoriske Arkiver i Århus Amt«, s. 8 f.s.
13. Fortid og Nutid, bd. 22, s. 550 f.s.
14. »Foreløbig bearbejdelse af spørgeskemaer til en arkivbeskrivelse 1980/81, af Henning Bender, SLA, 1981.
15. Pr. 1/5 1989.
16. Desuden findes 10 foreningsarkiver der kun er medlem af Fyns kredsen, samt eet uorganiseret.
17. I undersøgelsen har jeg kun medtaget SLA medlemsarkiver.
18. »Fynske Foreningsarkiver I« af Margaretha Balle-Pedersen, udgivet af Dansk Historisk Fællesforening 1978.
19. SLA's arkivundersøgelse 1985/86 bearbejdet af arkivar Poul Sverrild, Hvidovre. Undersøgelsen er, grundet ufuldstændig og uens besvarelse, ikke publiceret. I de refererede tal indgår anvendt frivillig arbejdskraft ved alle typer af arkiver.
20. »Byens Arkiv i 25 år« af Ejner G. Pedersen. Særtryk af Holstebro Museums årsskrift 1987, s. 123.
21. Weekendavisen, 18.11.1988.

Esbjerg Byhistoriske Arkiv har i 1989 fået egne rammer i den store skolebygning, der udelukkende indeholder arkivet.

(Foto: Esbjerg Byhistoriske arkiv, 1989).

Lokalarkiverne og forskningen

– opgaver, muligheder og perspektiver

af Inge Bundsgaard, arkivar ved Herlev Lokalhistoriske arkiv

Lokalhistorie og lokalhistorisk forskning, sådan som den er blevet dyrket af utallige amatører over hele landet, og sådan som den er kommet til udtryk gennem en lang række sognehistorier og andre lokalhistoriske værker, har i mangfoldige år været et omdiskuteret emne blandt faghistorikere. Man har livligt debatteret forholdet mellem »rigshistorien og lokalhistorien« og mellem fagmænd og amatører eller »herremænd og bønder« i historiens verden¹. I løbet af de sidste 15-20 år er der kommet nye dimensioner til denne debat. Inspireret af en række nye tendenser inden for den internationale forskningsverden i retning af mikrostudier kombineret med socialhistoriske, etnologiske eller historisk-antropologiske tilgangsvinkler er man fra faghistorikernes side begyndt at interessere sig for studiet af lokalsamfundet og betragte det som et legitimt og værdifuldt element i udviklingen af den historiske forskning. Debatten omkring den »traditionelle« lokalhistorie og diskussionen omkring de teoretiske, metodiske og erkendelsesmæssige muligheder inden for de nye former for lokalstudier har imidlertid sjældent haft noget med hinanden at gøre. Tværtimod er det fra flere sider gang på gang blevet understreget, at der her er tale om to væsensforskellige former for lokalhistorie. I en artikel fra 1981 gjorde Claus Bjørn således opmærksom på, at nok var lokalhistorien i løbet af 1970'erne blevet anerkendt som »et meriterende fagligt arbejdsfelt for den universitetsuddannede historiker«, men netop ved at indgå i det universitære historiske miljø havde lokalhistorien samtidig ændret substans og karakter².

Man har skelnet mellem den form for lokalhistorisk forskning, for hvem studiet af lokalsamfundet i sig selv er selve målet, og den forskning, for hvem det alene er et middel. For den traditionelle (amatør)lokalhistorie vil den afgørende motivation i reglen slet og ret være interessen for netop det bestemte lokalsamfunds historie. Derudover kan begrundelserne for at give sig i kast med arbejdet være mangfoldige. Det kan være ønsket om i al

almindelighed at bevare mindet om de forgangne tider og mennesker, eller ønsket om at bevare og styrke eller ligefrem at skabe en lokal identitetsfølelse. Det kan være helt aktuelle begivenheder eller forhold, der har været den igangsættende faktor. Eller det kan slet og ret være ønsket om en meningsfuld fritidsbeskæftigelse. I alle tilfælde er lokalsamfundet og dets historie det egentlige mål. For den universitære lokalhistoriske forskning vil derimod det lokalsamfund, der undersøges, i princippet være af underordnet interesse. Det, der har interesse, er ikke det specielle lokalsamfund, men derimod de problemstillinger, der kan anlægges på og belyses ud fra lokalstudiet, og de sammenhænge, der rækker ud over den særlige lokalitet. Lokalstudier af denne art kan være motiveret af ønsket om at belyse sammenhængen mellem den generelle og den specifikke lokale udvikling inden for et bestemt emneområde, eller det kan være ønsket om at studere f.eks. dagliglivets udvikling inden for bestemte socialgrupper, hvor undersøgelsen af metodiske og praktiske årsager må begænses til det lokale rum.

De lokalhistoriske arkiver står i dag midt i spændingsfeltet mellem disse to forskellige opfattelser af, hvad der er den lokalhistoriske forsknings substans og opgaver. For det lokalhistoriske arkiv kan lokalhistorien naturligvis aldrig blive blot et middel, den er selve målet. Indsamlingen og tilgængeliggørelsen af materiale, der kan dokumentere lokalsamfundets udvikling gennem tiderne, bearbejdelsen og formidlingen af dette materiale i og for det lokale samfund er selve berettigelsen for det lokale arkivarbejde. Samtidig vokser kravene til arkiverne om et professionelt funderet arkiv- og forskningsarbejde i overensstemmelse med udviklingen inden for den historiske forskningsverden.

Langt de fleste af vore lokalarkiver har deres oprindelse i en kreds af aktive »traditionelle« lokalhistorikere, som mange steder fortsat udgør en vigtig støtte for arkiverne. Samtidig bliver stadig flere arkiver bemandet med universitetsuddannede historikere, der i bagagen medbringer en faglig skoling, der giver dem en anden tilgangsvinkel til det lokalhistoriske arbejde. Hvordan forener vi på frugtbar vis vor faglige kunnen og vort faglige ambitionsniveau med det lokale arkivarbejde uden at dræbe den brede, folkelige lokalhistoriske interesse og medvirken?

Hvordan kan vi kombinere et fagligt forsvarligt arkiv- og forskningsarbejde med en fornyelse og styrkelse af den folkelige lokalhistoriske interesse og forskning? Selv om der er en latent konflikt mellem de to forskellige syn på og tilgangsvinkler til lokalhistorien, følger vel ikke nødvendigvis, at de er uforenelige?

Professionalisme og demokratisering

Diskussionen omkring forholdet mellem fagfolk og amatører har traditionelt drejet sig om problemerne i forbindelse med fagfolkernes skoling af amatørerne. Skal fagfolkene nøjes med at dele gavmildt ud af deres faglige, håndværksmæssige kunnen, eller skal vi – ud over at stille redskaberne til rådighed – gå videre og vise, hvordan de rettelig bør anvendes?³ Når det gælder individuelt aktivt udøvende lokalhistorikere mener jeg personligt, at vi skal holde os til det første, både af almindelig respekt for integriteten i deres ofte meget store arbejde, og fordi vi ellers risikerer at dræbe deres umiddelbare begejstring og glæde ved arbejdet.

En anden og langt mere perspektivrig tilgangsvinkel til denne problematik er ideerne og bestræbelserne i retning af en demokratisering af forskningsprocessen ved at nedbryde og overskride grænsen mellem fagfolk og amatører gennem et aktivt forskningssamarbejde. Det er ideer, der har hentet inspiration især fra de engelske »history-workshop«-projekter og de til dels tilsvarende svenske projekter omkring »bygd i förvandling« og »grav, hvor du står«-bevægelsen⁴. Mest konsekvente og radikale i deres fordringer har ideerne bag »history-workshop«-projekterne været. Udgangspunktet har været en politisk betinget kritik af den etablerede historieforskningens manglende evne til at imødekomme arbejdernes krav om relevante og tilgængelige historiske indsigter. Kritikken mandede ud i et krav om, at folket i stedet skulle skrive sin egen historie. Faghistorikerens opgave blev hermed ikke blot at stille deres håndværksmæssige kunnen til rådighed, men også at medvirke aktivt til en nedbrydning af det traditionelle lærer-elev-forhold. Samarbejdet skulle ske på lige fod og have karakter af en gensidig læreproces, hvor parterne brugte og respekterede hinandens viden og særlige erfaringer.

De konkrete resultater af »history-workshop«-projekterne har imidlertid tydeligt vist vanskelighederne ved at indfri de ideelle krav til en total nedbrydning af grænsen mellem fagfolk og amatører. Fra amatørside er der kommet en lang række levende mikrostudier, men de er kun i yderst begrænset omfang blevet sat i forbindelse med det generelle samfundsmæssige og historiske niveau. Det er blevet overladt til fagfolkene⁵.

Også herhjemme er der fra forskellig side blevet eksperimenteret med projekter af lignende, om end knap så ambitiøs karakter. Else-Marie Boyhus har således i Fortid og Nutid 1979 fortalt om forsøget med et sådant folkeforskningsprojekt⁶. Bag projektet lå nogle overvejelser over, hvordan man fik den lokale befolkning engageret i museumsarbejdet på en ny og meningsfyldt måde i en periode, hvor de tidligere amatørdrivne museer efterhånden blev overtaget af professionelle ledere – overvejelser som ikke

er mindre aktuelle for lokalarkiverne idag. Forsøget startede med en invitation til alle interesserede til at deltage i gennemførelsen af et konkret forskningsprojekt. Med museets professionelle medarbejdere som vejledere og konsulenter skulle deltagerne være med til både at planlægge projektet, indsamle og bearbejde materiale og formidle resultaterne. Netop det forhold, at folk blev inddraget ikke blot i indsamlingsarbejdet, men også i selve den skabende proces, gjorde, at man fik nye og langt bredere kredse i tale. Else-Marie Boyhus har med sit folkeforskningsprojekt imidlertid ikke haft nogen ambition om en total nedbrydning af grænsen mellem fagfolk og amatører, snarere tværtimod. Folk skulle nok delagtiggøres i den skabende proces, men ikke gøres medansvarlige for den historiske dokumentation og forskning. Det er de professionelles opgave, og forudsætningen herfor er den professionelle forskning.

Set på denne led behøver der ikke at være noget skisma mellem den folkelige og den professionelle lokalhistoriske forskning uanset forskelligheder i udgangspunkt og tilgangsvinkel. De kan tværtimod indbyrdes skærpe og berige hinanden. Tilbage står kravet til lokalarkiverne om en professionel dokumentations- og forskningsvirksomhed som forudsætningen for hele dette folkelige arbejde.

Arkivarbejdet og forskningen

Et grundlæggende krav til et professionelt drevet lokalarkiv må være, at indsamlings- og dokumentationsarbejdet sker ud fra nogle overordnede, forskningsmæssige overvejelser. Et fagligt forsvarligt arkivarbejde, forstået som indsamlings- og registreringsarbejde m.m., hænger uløseligt sammen med et aktivt forskningsarbejde. Hvis vi ingen forestillinger gør os om, til hvad og hvordan det, vi indsamler, skal bruges, ja så bliver indsamlingsvirksomheden tilfældig og vilkårlig, og konsekvenserne af en sådan vilkårlig og tilfældig indsamlingspraksis er ikke sjældent uoprettelige. I praksis får vore undladelsessynder i indsamlingsarbejdet ofte karakter af kassationer, og ligesom et fagligt forsvarligt kassationsarbejde forudsætter en vurdering af kildematerialets forskningsmæssige værdi og muligheder, bør det samme være gældende for vores aktive indsamlingsarbejde. Skal vi være i stand til at foretage en sådan vurdering, kræver det, at vi følger med i og holder os ajour med udviklingstendenserne inden for den danske og internationale historieforskning.

Som lokalarkiver har vi en dobbelt forpligtelse i vort indsamlings- og dokumentationsarbejde. Vore arkiver og samlinger bør ideelt set være af en sådan sammensætning og en sådan forskningsmæssig værdi, at de kan

tilfredsstille såvel det lokale samfunds krav som det historiske forskningsmiljø som helhed. Der er imidlertid heller ikke nogen nødvendig modsætning mellem disse to krav. Som en slags officielle kommunehistorikere og arkivarer har vi en klar forpligtelse til at indsamle og dokumentere »kommunens« historie, de formelle og officielle kategorier og strukturer i vort lokalsamfund såsom den kommunale administration, de betydeligste interesseorganisationer og personligheder m.m. Set fra lokalsamfundets side har vi imidlertid en lige så klar, om end ikke slet så iøjnefaldende forpligtelse til at indsamle materiale vedrørende de uofficielle og uformelle kategorier, de politisk, økonomisk, socialt og kulturelt svage grupper i vort lokalsamfund: de ældre, børnene, kvinderne, minoritetsgrupperne m.m.

Det er en forpligtelse, som falder nøje sammen med de krav, som dele af det historiske forskningsmiljø i dag vil stille til lokalarkivernes samlinger. Enhver, der har fulgt blot nogenlunde med i udviklingstendenserne inden for den historiske forskning i de seneste 10-20 år, ved, at det i stigende grad er blevet på mode at studere minoriteter og uofficielle grupper »som hekse, slaver, indianere, højreekstremister, oprørske bønder, kvinder og forbrydere i al almindelighed« for nu at citere Niels Steensgaard⁷. Perspektivet har med andre ord forskudt sig fra administratoren til den administrerede, et forhold som Niels Steensgaard ser som udtryk for en udbredt holdningsændring bort fra en forventning om harmoni og kontinuitet og henimod en forventning om disharmoni, kontinuitetsbrud og konflikt. Det er netop den holdningsændring, som bl.a. ligger bag »History Workshop«-initiativerne og andre lignende forsøg på at politisere og demokratisere den lokalhistoriske forskning.

Ved at holde os løbende orienteret om den forskning, der finder sted inden for disse områder, og gennem de erfaringer, vi får gennem vort eget forskningsarbejde, har vi mulighed for at vurdere hvordan og på hvilken måde, vi som arkiver bedst sikrer os et forskningsmæssigt værdifuldt kilde-materiale omkring disse grupper og problemkomplekser. Der kunne nævnes endnu en lang række andre, nye forskningstendenser, der kan være med til at skærpe og forny vort indsamlings- og dokumentationsarbejde. Fortid og Nutid har gennem de seneste år været en flittig formidler af disse tendenser i form af introduktions- og debatartikler omkring bl.a. familiehistorisk forskning, etnologiske lokalstudier, studiet af livsformer og historisk antropologi, kvindehistorie, nye tendenser i industrihistorien, afholdsbevægelsens historie, forskning i kollektive aktioner, studiet af levevilkår og dagligliv, alt sammen forskningsområder og tendenser, der peger på nye opgaver og muligheder for det lokale arkiv- og forskningsarbejde.

I begejstringen over de perspektiver, der her åbner sig, må vi imidlertid

heller ikke glemme lokalhistoriens begrænsninger, forstået som studiet af det afgrænsede lokalsamfund. Vi må, som Palle Ove Christiansen har gjort opmærksom på, til stadighed holde os for øje, »at hoveddynamikken sjældent er indeholdt i det lokale samfund«⁷. Det er kun muligt at forstå det samfund, man studerer, i sammenhæng med større systemer og som led i en ofte længere udvikling. Det betyder ikke, at alt mellem himmel og jord absolut skal relateres til »makrosamfundet« eller skal ses i et globalt perspektiv. Det afgørende er, at man i hvert givet forhold inddrager lige præcis de nødvendige og tilstrækkelige forhold, der skal til for at kunne give en konsistent og sammenhængende fremstilling af de lokale forhold, man studerer, uanset på hvilket niveau, man arbejder. Studerer man f.eks. bestemte, lokale socialgruppers hverdags- og dagligliv, vil de sammenhænge, der må indgå heri, sjældent følge de formelle sogne- og kommunegrænser. Det er en forskningsmæssig erkendelse, som også må få konsekvenser for indsamlings- og dokumentationsarbejdet. Holder vi os strengt til de kommunegrænser, der er vores officielle arbejdsfelt, støder vi uvægerlig ind i problemer, når vi ønsker systematisk at indsamle materiale vedrørende f.eks. uofficielle grupper eller lokale bevægelser, der på mangfoldige måder er gået på tværs af de formelle sognegrænser. Tager vi ikke hensyn hertil, vil det billede, vort indsamlede materiale vil kunne give, blive skævt.

Det skal naturligvis ikke forstås som en opfordring til at gå på kildemæssigt krybskytteri hos vore naboer. Det skal til gengæld forstås som en opfordring og en henstilling til arkiverne om at styrke det interne samarbejde, også når det gælder det systematiske indsamlingsarbejde. Desværre er der ikke nogen synderlig tradition for et sådant kommunegrænseoverskridende samarbejde arkiverne imellem. Tværtimod har foreningsindsamlingskampagnerne ofte vist de vanskeligheder, arkiverne støder ind i, når det har drejet sig om ikke-amtslige organisationer og foreninger, der dækker flere kommuner. Med de skarpe grænser, vi selv har været med til at sætte for de enkelte arkivers arbejdsområder, risikerer vi, at vore samlinger kommer til at afspejle et sært atomiseret samfund, bestående af en lang række indbyrdes uafhængige lokalsamfund, der kun har lidt med den historiske virkelighed at gøre.

Lokalarkiverne som forsknings- og formidlingsinstitutioner

Også som forskere og formidlere har lokalarkivarerne en dobbelt forpligtelse. Som lokale, officielle kommunehistorikere har vi en forpligtelse til at

formidle vort arbejde og vore samlinger for lokalbefolkningen på en relevant, lettilgængelig og forståelig måde. Som faghistorikere har vi desuden en forpligtelse til at bedrive en fagligt forsvarlig og relevant forskning.

Nogle har villet se disse to krav som mere eller mindre uforenelige. I sin artikel om »fagmænd og amatører« fra 1976 hævdede Thorkild Kjærgaard på det nærmeste, at de træk, der gjorde megen af den traditionelle sognehistorie kedsommelig og irrelevant set med en faghistorikers øjne (manglen på organisation af stoffet og den uendelige ophobning af ubearbejdet kildemateriale), tværtimod netop var de træk, der gjorde denne form for lokalhistorie særlig interessant og relevant for den lokale beboer. Fordi der til stadighed blev udgivet og solgt lokalhistoriske værker af denne art, måtte de besidde særlige kvalifikationer i den lokale sammenhæng. En noget tvivlsom argumentation, al den stund det lokalhistorisk interesse-rede publikum i en lang række sogne sjældent havde andet valg end netop denne form for sognehistorie, dens kvalifikationer i øvrigt ufortalt.

Bag Kjærgaards argumentation ligger den skarpe skelnen mellem den forskning, der har lokalsamfundet som sit egentlige og eneste mål, og den, der alene har studiet af lokalsamfundet som middel, den lokalhistorie, der i sit sigte rækker ud over lokalsamfundet. De to ting udelukker dog ikke hinanden. Vi ved alle, at en ikke ubetydelig del af den »professionelle« og »universitære« lokalhistorie bundes i en levende interesse for og et dybtgående engagement i det lokalsamfund, der studeres, selv om den formelle faglige argumentation for valg af emne og geografisk afgrænsning først og fremmest relateres til den generelle samfundsudvikling og til nogle bestemte teoretiske og metodiske overvejelser, der rækker langt ud over lokalsamfundets grænser.

Den professionelle, universitære lokalhistoriske forskning kan udmærket have lokalsamfundet som både middel og mål. Et godt eksempel på dette er Henning Ringgaard Lauridsens »Folk i bevægelse«⁹, der både har ydet et betydeligt bidrag til vækkelsesforskningen og vakt stor lokal interesse. Det burde netop være definitionen på den lokalhistoriske forskning, lokalarkiverne driver. At forskningen sætter de lokale forhold ind i en større sammenhæng, og at sigtet med lokalundersøgelsen rækker ud over det bestemte lokalsamfund, burde ikke gøre den mindre relevant i den lokale sammenhæng, tværtimod kan der netop her komme noget frugtbart ud af spillet mellem det lokale samfunds historie og den professionelle forskning.

Lokalarkiverne står i deres forskningsarbejde tæt på forbrugerne. Det stiller nogle krav til os om at begrunde og aktualisere vor forskning i den lokale sammenhæng, og det er ikke nødvendigvis noget dårligt udgangs-

punkt for en fagligt relevant lokalhistorie. Det vil formentlig betyde en tendens til at nutidsorientere forskningen, til at tage aktuelle lokale begivenheder og forhold som udgangspunkt for arbejdet. Et bedre udgangspunkt for at kunne interessere lokalbefolkningen kan vel næppe tænkes. Og her må vi netop som professionelle historikere have en særlig forpligtelse til at sætte disse forhold og begivenheder ind i en bredere samfundshistorisk sammenhæng for at gøre dem forståelige og relevante lokalt. For endnu en gang at citere Else-Marie Boyhus: »Historikere skal skabe et realistisk grundlag for menneskers og samfundets hukommelse, for uden erfaring kan ingen handle fornuftigt«¹⁰.

Som et eksempel kan nævnes ældreproblematikken. Såvel blandt de ældre selv som blandt de lokale politikere og embedsmænd er der i dag i kommunerne en stærkt voksende interesse for udviklingen i og udformningen af ældrepolitikken og for de ældre som social, økonomisk, politisk og kulturel gruppe. Der er her et oplagt aktuelt udgangspunkt for et lokalhistorisk arbejde omkring alderdommens historie og de ældre som en særskilt social og kulturel gruppe, et lokalhistorisk arbejde, der med fordel kunne tage form af såvel et »folkeforskningsprojekt« som en professionel forskningsopgave, der relaterede sig til de nyere tendenser inden for, hvad man kunne kalde minoritetsforskningen, og til den historiske antropologi. Et sådant forskningsarbejde, der med udgangspunkt i den lokale ældreproblematik undersøger og betragter denne problematik i en bredere samfundsmæssig sammenhæng vil ikke blot have en klar lokal relevans, det vil utvivlsomt også vække betydelig lokal interesse, hvis formidlingen af stoffet er i orden, ligesom det vil have betydning i en bredere forskningsmæssig sammenhæng. Der kunne nævnes mange andre eksempler af tilsvarende art, men lad os nøjes med et enkelt. Både på landsplan og lokalt foregår der i øjeblikket en livlig diskussion om udviklingen inden for det sociale område. Man diskuterer grænserne for velfærdssamfundet, den unge generations ændrede holdning til sociale ydelser, mulighederne i forskellige former for frivilligt socialt arbejde og meget andet. Både hos administratorerne og de administrerede er der her i høj grad behov for lokalstudier af det sociale systems udvikling og praksis, for undersøgelser af udviklingen i borgernes holdninger og i ændringer i den administrative praksis. Den sociale lovgivning er veldokumenteret, men vi mangler i udpræget grad en forskning, der tager fat på den lokale udvikling og praksis. Desuden findes der i de fleste kommuner et fantastisk spændende kildemateriale hertil i de sociale forvaltningers arkiver, der kun er meget ringe udnyttet. Lokalstudier af denne art vil også have interesse både på lokalt plan og i en bredere forskningsmæssig sammenhæng.

At kræve af lokalarkiverne, at de ikke blot skal demokratisere den lokalhistoriske forskningsproces og derigennem inddrage og aktivisere brede kredse af lokalbefolkningen i det historiske arbejde, at de i deres indsamlings- og dokumentationsarbejde skal arbejde systematisk ud fra en række overordnede forskningsmæssige hensyn, og at de endelig skal udmønte deres arkivarbejde i en forskning og formidling, der er aktuell og relevant i den lokale sammenhæng og samtidig kan indgå i en frugtbar dialog med det øvrige historiske forskningsmiljø, kan synes en ordentlig mundfuld. I teorien må det imidlertid være de ideelle krav, vi skal stille til os selv. Virkeligheden er og vil utvivlsomt længe vedblive at være en anden. Kan arkiverne være med til at demokratisere den lokalhistoriske forskning, og kan de opfylde de forskningsmæssige krav til et aktivt og systematisk indsamlings- og dokumentationsarbejde, er meget nået. Hermed er ikke sagt, at arkiverne ikke også kan og skal fungere som forskningsinstitutioner. Skal man være realist, må man imidlertid nok forudse, at omfanget af denne forskning i endnu en række år vil være af beskedent omfang. Ser vi på den forskning, der indtil nu er kommet fra arkiverne selv, og i særdeleshed fra de professionelt ledede arkiver, må vi erkende, at den har været begrænset, og måske især, at det har været begrænset i hvor høj grad, den har været inspireret af de nyere forskningstendenser. En del af forklaringen herpå kender vi alle. Lokalarkiverne er som institutioner nye. At opbygge et professionelt drevet lokalarkiv er noget, der tager tid og kræfter, og overskuddet til at fordybe sig i en forskning, der ikke er umiddelbart brugsorienteret, har ikke været stort. Et sådant forskningsarbejde, ved vi alle, er noget der i vid udstrækning må foregå om aftenen og natten og i week-end'erne. Det kvantitative omfang af lokalarkivernes egen forskningsvirksomhed er heller ikke i sig selv afgørende. Det afgørende er, at vi ikke slipper forskningsforpligtelsen, og i særdeleshed ikke slipper inspirationen fra og dialogen med det forskningsmiljø, der netop i disse år åbner så mange nye perspektiver og tilgangsvinkler på arbejdet med lokalhistorien. Det ville for alvor gøre os til dårlige arkivarer og lokalhistorikere. Også i denne sammenhæng vil det være oplagt med et mere intensivt samarbejde. Koordine-rede vi i højere grad vor forskningsindsats, ville vi langt bedre kunne udnytte også vore forskningsmæssige ressourcer, bortset fra, at det i mange tilfælde slet og ret vil være nødvendigt at inddrage naboarkivarerne for at kunne gennemføre relevante forskningsopgaver på tværs af kommunegrænserne.

Der ligger givetvis et forskningsmæssigt potentiale i lokalarkiverne, et potentiale, som i de kommende år vil komme til udfoldelse, når arkiverne er blevet mere etablerede og sikrede som institutioner. Måske vil det først

for alvor komme til udtryk hos den næste generation af lokalarkivarer, men hvad gør så i grunden det – som arkivarer er vi jo vant til at arbejde i evighedens perspektiv.

1. Se således Thorkild Kjærgaards oversigt i artiklen Fagmænd og amatører. Om herremænd og bønder i den danske historiker verden (i Fortid og Nutid, bd. 26, 1976, p. 507-515).
2. Om lokalhistorie og lokalhistorie (i Nye strømninger i dansk lokalhistorie, Forlaget HISTORIA 1, Århus 1981, p. 169-183). Udgivelsen af denne artikelsamling sammen med de i 1980 udgivne numre af Den jyske Historiker og Årbog for Arbejderbevægelsens Historie, der begge havde lokalhistorien som tema, var i sig selv et klart udtryk for den stigende interesse for lokalhistorien som forskningsfelt blandt yngre historikere.
3. Se således Thorkild Kjærgaard, op.cit.; Knud Prange, Lokalhistorikeren som forsker og skribent (i Fortid og Nutid bd. 27, 1978); og debatten omkring »Vejledning i lokalhistorie«: Peter V. Christensen og N. H. Frandsen: Vejledning i lokalhistorie? (i Fortid og Nutid bd. 33, 1986, p. 224ff) og Verner Bruhns og Knud Pranges svar sammesteds, p. 272-276.
4. Se Flemming Mikkelsen, Dagliglivsdokumentation og historieformidling – på vej mod en ny lokalhistorie? (i Nye strømninger i dansk lokalhistorie, Århus 1981).
5. Se Kristof K. Kristiansen og Tinne Vammen, »History workshop« (i Fortid og Nutid bd. 28, 1980, p. 425-436).
6. Else-Marie Boyhus, Folkelig historie og professionalisme (i Fortid og Nutid bd. 28, 1979, p. 273-276).
7. Niels Steensgaard, Universalhistorie, samfundshistorie og historisk strukturalisme (i Historisk Tidsskrift bd. 80, 1980, p. 82-100).
8. Palle Ove Christiansen, Historie + antropologi = historisk antropologi? (i Fortid og Nutid bd. 30, 1983, p. 1-19).
9. Henning Ringgaard Lauridsen, Folk i bevægelse. Folkelig vækkelse, politik og andelsfællesskab i Nordvestjylland, Struer 1986.
10. Else-Marie Boyhus, op.cit.

Arkivet i Næstved har gennem årene været både museumstilknyttet, selvejende, bibliotekstilknyttet og en selvstændig kommunal institution. I 1989 er arkivet blevet til et stadsarkiv, der har til huse i den gamle amtsgård i Næstved sammen med Næstved Kunstforening, Ungdomsskolernes og Skolebibliotekernes administrationer.

(Foto: Næstved Stadsarkiv).

Fortidens fremtid

af lederen af Esbjerg Byhistoriske Arkiv,
Jørgen Dieckmann Rasmussen, fmd. for SLA

Det er et karakteristisk træk inden for lokalarkivverdenen, at der tales meget. Når lokalarkivfolk er sammen ved møder, på kurser eller lignende er lysten til at udveksle tanker og ideer stor. Der fortæles med iver og engagement om det seneste register, man har udarbejdet, eller den seneste store aflevering af arkivalier eller fotos, som udfylder et væsentligt hul i arkivets viden om den lokale fortid. Vanskeligheder med bestyrelsen lokalt eller på landsplan, med politikere eller de øvrige medarbejdere er også emner, der dukker op, for slet ikke at nævne manglen på penge. Det er et fast indslag i alle drøftelser, og budskabet er altid det samme: der er for få af dem!

Bliver tiden ved sammenkomsterne for knap for arkivfolkene, er telefonen et uundværligt hjælpemiddel i de fortsatte drøftelser af problemer og forventninger til fremtiden.

Derimod har lokalarkivfolkene ikke debatteret særlig ivrigt på tryk, og lokalarkivfolks drømme og håb figurerer næsten ikke i arkivfaglige bøger eller tidsskrifter. Det kan der være mange grunde til. En af de væsentligste er utvivlsomt, at de lokale arbejdsopgaver som regel mere end opfylder arkivfolkernes tid. afleveringerne bliver flere og mere omfattende i takt med, at arkivbevidstheden i befolkningen øges, og ind imellem tusind andre gøremål er der ikke tid til også at sætte sine visioner på tryk.

Derfor er det glædeligt med Folkets arkiver at kunne præsentere en række lokalarkivfolks forskellige opfattelser af udviklingen og situationen i dag, som den ses fra det enkelte arkiv. Forhåbentlig er bidragene startskud til en fortsat diskussion af lokalarkivernes mål og midler.

I dette indlæg skal de foregående bidrag ikke kommenteres eller vurderes. Derimod skal en række overordnede spørgsmål behandles, og nogle forventninger til fremtiden fremføres.

Har den lokale fortid en fremtid?

Det må imidlertid indledningsvis diskuteres, om den lokale fortid, eksemplificeret ved lokalarkivet, overhovedet har en fremtid.

Det hersker der efter min opfattelse overhovedet ikke tvivl om. Ganske vist er lokalarkiverne fortrinsvis vokset frem i protest mod centraliseringen i det danske samfund, som den kom til udtryk ved kommunesammenlægningerne omkring 1970. I løbet af de forholdsvis få år siden da er det imidlertid lykkedes lokalarkiverne at etablere sig og blive opfattet som andet og mere end en protestform. De har yderligere haft held til at afmystificere begrebet arkiv og bekæmpe mange af de myter og fordomme, som omgiver arkivverdenen. Arkivarer opfattes almindeligvis som snurrige og verdensfjerne personer, der aldrig ser dagslys, fordi de dagen lang færdes mellem støvede protokoller og gulfede dokumenter og i øvrigt adskiller sig fra såkaldte almindelige mennesker ved at tale antikveret. Lokalarkivarerne bor imidlertid lokalt, befolkningen kender dem i andre sammenhænge og møder dem iøvrigt i Brugsen, i supermarkedet eller på biblioteket.

Afmystificeringen af begrebet arkiv fremgår måske tydeligst ved, at flere og flere – både ældre og yngre – efterhånden finder det lige så naturligt at gå på lokalarkivet som at gå på biblioteket.

I disse år, hvor sparekniven skærer gennem kommuners og amters for slet ikke at nævne statens budgetter, kan man konstatere, at lokalarkiverne som regel undgår at blive ramt af besparelser. Ganske vist er der heller ikke store beløb at hente, for på landsplan anvender kommunerne gennemsnitlig 10 kr. pr. indbygger årligt til lokalarkivformål, mens amterne anvender 0,15 øre og staten 0,01 kr. En lukning af lokalarkiverne er altså ikke redningen for den anstrengte, offentlige økonomi.

Der er imidlertid nok også andre grunde til, at lokalarkiverne undgår besparelser. Politikerne værdsætter dem som kulturinstitutioner. Deres »værkstedskarakter« giver et kreativt kulturtilbud til både yngre og ældre, til enkeltpersoner og grupper. Lokalarkiverne er med andre ord grænseoverskridende kulturinstitutioner, som yderligere er billige i drift. Derfor er de også et kulturaktiv, man kan få råd til i alle kommuner. I nogle småsamfund måske ligefrem det eneste.

Og selv om de eventuelle beskedne kommunale tilskud skulle falde bort, vil lokalarkiverne efter min opfattelse fortsat være der, selv om niveauet måske ikke blev helt det samme som tidligere. I hvilket som helst lokalsamfund vil der altid være en gruppe mennesker til at tage ansvar for og sørge for, at arbejdet fortsættes. Forfatteren Per Højholt giver en levende beskrivelse af denne kraft i den rapport om amternes engagement i kulturlivet, som Amtsrådsforeningen udgav i 1987. »Ud på stederne« er titlen på hans indlæg, hvori han bl.a. peger på, hvor det »sner« i kulturlivet. Som folkebibliotekar og mangeårig »kunstner på landevejen« kender han

det, han kalder kulturmaskinen, ud og ind – den faktor, der holder det hele igang. »I alle de små samfund«, skriver han bl.a., »som det store består af, er der mennesker, grupper eller foreninger, der holder den maskine kørende, tværs gennem alle vanskeligheder med penge, lokaler osv. Et sted er det måske en præst, der år ud og år ind sørger for foredrag og underholdning i konfirmandstuen, det kan være forkvinden for husmoderforeningen i en lille by, som skaffer den ene kulturbegivenhed efter den anden til stedet – en gruppe fanatikere et tredje sted, en værtshusholder et fjerde«.

Per Højholts »kulturmaskine« kendes af enhver, der færdes i nærmiljøet eller har rod i småsamfund. Den er et imponerende fænomen, som har en lang historie bag sig og en stor fremtid for sig. Der er tale om en levende mekanisme, der konstant udvikler sig under en folkelig, kreativ dynamik.

Det er også »kulturmaskinen«, der vil tage affære, hvis lokalarkivernes eksistens trues.

De mange arkiver

I jubilæumsåret 1989 findes omkring 400 lokalhistoriske arkiver i Danmark eller mere end et arkiv i hver kommune.

Det opfattes af nogle som meget problematisk. Bl.a. hævdes det, at arkiver kan blive for små til at have de fornødne ressourcer til at løse arkivopgaver, at de mange arkiver gør et for stort indhug i den del af »budgetkagen«, der er afsat til arkivformål, og at det forvirrer forskerne at skulle besøge mange forskellige arkiver med varierende åbningstider m.m.

Alt afhænger naturligvis af øjnene, der ser. SLA's principielle opfattelse er, at der bør være et arkiv i hver kommune, med mindre særlige forhold taler for oprettelse af flere, f.eks. i større kommuner.

Denne beslutning blev taget i 1970'erne, men viste sig dog hurtigt at være af mindre betydning. Oprettelsen af lokalarkiverne fortsatte nemlig, for de lokale »kulturmaskiner« ville noget andet end lytte til organisatoriske hensigtserklæringer.

SLA's holdning til de mange nye arkiver er derfor en anden i dag. Man opmuntrer ikke til arkivoprettelser, men når de alligevel finder sted, og de nye arkiver ansøger SLA om medlemskab, kræves der af deres vedtægter, at de opfylder bestemmelserne i SLA's standardvedtægter. Dette vedtægtsæt definerer nemlig lokalarkivernes arbejdsopgaver entydigt og sikrer, at samlingerne er offentlig ejendom, at de er tilgængelige, og at de i tilfælde af arkivets eventuelle ophør afleveres til et andet, godkendt lokalarkiv.

Herved sikres kontinuiteten i almenvældets adgang til den fælles, lokale

kulturarv, også selv om den for en periode er spredt på mange arkivinstitutioner.

Hvad er målet?

Diskussionen af strukturspørgsmålet hænger imidlertid nøje sammen med, hvad målet med arkiverne – og arkivernes mål – egentlig er. For lige så vel som det kan hævdes, at nogle arkiver er for små, kan det påstås, at andre er for store!

Det er lokalarkivernes fornemste forpligtelse at dække lokalsamfundets arkivalske behov. Det er lokale penge, der betaler driften, og det er lokalt kildemateriale af ikke-statslig oprindelse, der reddes og bevares for eftertiden.

Mens staten har fastsat love og regler for, hvordan man skal sikre det kildemateriale, der belyser administrationen af befolkningen og landet gennem tiderne, er det intet sted fastslået, hvordan kilderne til de administreredes, til folkets historie sikres. Det er stort set overladt til folket selv – både at betale for det og gøre arbejdet.

Og der er meget materiale at redde, og der vil være det i mange år fremover. En meget stor del af vor arkivalske fortid går tabt for tiden. Dels findes der som nævnt kun lovgivningsmæssige bevaringsbestemmelser for arkivalieafkastet fra statsinstitutioner, mens der ingen bevaringsbestemmelser findes for materiale af ikke-statslige oprindelse. Dels er ressourcerne til arkivformål, selv inden for det statslige område, utilstrækkelige til at kunne løse den omfattende arbejdsopgave, der er tale om.

Værst rammes naturligvis de områder, hvor bevaring ikke sikres gennem lovgivning. Rene tilfældigheder kan afgøre, hvad der reddes. Det afhænger alene af omfanget af den opsøgende virksomhed. Denne form for indsamlingsarbejde er kompliceret og tidskrævende.

Til trods for det store ressourceforbrug er indsamling stadig den store, centrale arbejdsopgave for lokalarkiverne. Det er, og vil blive ved med at være, nerven i arbejdet. Uden indsamling ingen fornyelse i samlingernes sammensætning, og uden bred indsamling inden dækkende dokumentation.

Det aktive og omfattende indsamlingsarbejde, lokalarkiverne udfører i felten, kan nærmest karakteriseres som en slags »arkivalisk ambulancetjeneste«. Hvis ikke lokalarkivfolkene gjorde arbejdet, ville det ikke blive gjort og lokalsamfundet derfor miste en del af sin fælles hukommelse. Lad så være, at ikke alt materiale, der reddes i første omgang, har varig værdi.

I en tid, hvor det frem for alt drejer sig om indsamling, er det meningsløst at bruge kræfter på at begrænse antallet af arkiver, blot fordi det ikke

passer ind i en overordnet struktur. Snarere må det handle om at styrke det lokale arkivberedskab gennem uddannelser og kurser, så arkivfolkene kvalificerer sig til at redde så meget materiale som muligt og give det en nødtorftig »førstehjælp«. Når materialet er bragt i hus, kan man altid overveje dets skæbne og kassere, hvad der ikke er værd at gemme. Kassation skal ske på grundlag af arkivfolkenes vurdering og ikke på grund af manglende indsamling. Svigter arkivarerne indsamlingen, svigter de den danske historie.

Om der så vil være lige så mange arkiver om tyve år som i dag er en ganske anden sag – og for så vidt også ganske uinteressant. Blot der er samlet ind, og det indsamlede materiale findes i et lokalarkiv med godkendte vedtægter.

Den lokale forskning – forskning lokalt

Selv om indsamling af kilderne til lokalsamfundenes historie en årrække endnu vil være den mest påtrængende arbejdsopgave, er brug og bearbejdning af det indsamlede materiale naturligvis hovedmålet på længere sigt.

Lokalarkiverne er folkets arkiver. Der kan borgerne finde oplysninger om det lokalsamfund, de er født i eller flyttet til, har gået i skole i, arbejdet i osv. Naturligvis under hensyntagen til den diskretion, som omfatter alt følsomt arkivalisk materiale.

Netop bredden i lokalarkivernes samlinger styrker deres stilling som lokalsamfundets hukommelse, det sted, hvorfra der kan hentes et væld af oplysninger om alle tænkelige emner. Uddannelsesinstitutionerne er efterhånden blevet opmærksomme på mulighederne, hvilket ikke blot har givet børn en anden indgang til historie end tidligere, men samtidig også sikret dem et indblik i »historiens tilblivelsesproces«. Lokalhistorikere kan naturligvis ikke undgå at komme på arkiverne, og slægtsforskere har også fundet vej til lokalarkivernes omfattende samlinger af ikke blot arkivalier, men også fotografier. Der kommer enkeltpersoner, der kommer grupper, der arrangeres studiekredse og skriveværksteder – og produkterne er artikler, bøger, foredrag, videofilm eller egnsspil om lokale emner og forhold. Et levende lokalt kulturmiljø med udgangspunkt i et aktivt arkiv. Lokalhistorie er nødvendigvis ikke altid, hvad vi tror, det er.

Folkeforskningen, som den lokale brug af det indsamlede materiale bedst kan karakteriseres som, udelukker imidlertid ikke akademiske forskeres brug af samlingerne. Arkivvejviseren, som Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver udgiver hvert år, oplyser om arkivernes adresser og telefonnumre. Arkivernes materiale kan anvendes lokalt eller fremsendes til benyttelse på læsesalen på et andet, godkendt arkiv. Lokalarkiverne

afskærer altså ikke den akademisk uddannede forsker adgangen. Snarere giver de via et bredere og mere omfattende kildemateriale mulighed for nuancerede, historiske undersøgelser.

Det lokale og det nationale netværk

Til trods for lokalarkivernes lokale forankring og udgangspunkt er man vel vidende om, at det lokale kun er en del af en større helhed.

Sogne- og kommunegrænser er administrative grænser, som nok var betydningsfulde, men som langt fra i alle henseender afstak rammerne for vore forfædres liv. De fandt deres mænd og koner udensogns, de rejste og handlede på tværs af de administrative grænser.

Det har lært lokalarkivarerne, at historie nok kan være lokal, men altid kun er en brik i et større puslespil. Selv om materialet opbevares lokalt, skal det derfor også være tilgængeligt for andre og kunne tolkes i en bredere sammenhæng.

I det nationale netværk er Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver blevet krumtappen. Dens amtskredse arrangerer kurser og studiekredse, der løbende uddanner og oplyser lokalarkivarerne. På landsplan forestår landsorganisationen specialkurser og seminarer, udvikler og vedligeholder et ensartet registreringssystem, der findes i både manuel og EDB-form, gennemfører kvalitetskontrol med arkiveringsmaterialer, sørger for udgivelse af arkivfaglige bøger, varetager lokalarkivernes interesser udadtil og markedsfører dem overfor brugerne gennem udsendelse af adresselister og anden form for information. Kort sagt: SLA er ansvarlig for og udfører lokalarkivernes fællesforanstaltninger.

EDB er det seneste eksempel herpå. Det har holdt sit indtog i lokalarkivverdenen som alle andre steder, og Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver har gennem SLA-Arkivservice på utraditionel vis udviklet et omfattende EDB-registreringssystem til brug på de danske lokalarkiver. Programmet er decentralt i sin opbygning og er i sin nuværende version udelukkende beregnet på det enkelte arkiv. Takket være det ensartede registreringssystem i lokalarkiverne kan oplysningerne imidlertid let indgå i en landsdækkende og landsomfattende ARKIBAS til brug for arkivalsk-informationssøgende danskere. Med oprettelsen af den vil det lokale, nationale netværk for alvor være en realitet.

Fremtidens behov

Oprettelsen af dette netværk eller en udbygning af SLA's fællesforanstaltninger i et tempo, som lokale aktiviteter skaber behov for, bliver imidlertid

ikke en realitet, medmindre organisationen tilføres ekstraordinære ressourcer. Det bør være stat og amter, der træder til.

I særlig grad er der brug for konsulenter, der kan forestå udvikling af fælles systemer og uddannelser samt give vejledning og yde rådgivning. Der er brug for at kunne købe teknisk, juridisk og pædagogisk bistand blot for at kunne løse nogle af de mest påtrængende opgaver, levende lokalarkiver integreret i deres lokale kulturmiljø står overfor.

Og hjælpen behøves ikke blot på lands-, men også på amtsplan. Måske burde der oprettes amtsarkiver, som tilføres ekstra ressourcer for at kunne bistå de øvrige arkiver med råd og dåd.

Investeringer i sikring af disse fællesforanstaltninger, ikke mindst fra staten og amtskommuner, bør blive markante kulturpolitiske prioriteringer i det kommende tiår.

Det vil naturligvis koste, men stadigvæk være en billig investering. Et ikke-ukendt budgetprincip er det såkaldte krone til krone princip. Altså: for hver krone, der lokalt anvendes til arkivformål, skal staten og amterne anvende et tilsvarende beløb. Det ville ikke blot løse nogle af de mere akutte problemer, men også stimulere til nye initiativer.

Opgaven er jo vigtig og i sit perspektiv mere end lokal. I kunstens verden findes der et udsagn om, at man ingen international kunst har, før man har en national kunst. Tillempes denne talemåde til historiens verden kan man sige, at man ingen national historie har, før man har en lokalhistorie.

Lokalhistorisk Arkiv for Viborg kommune er en del af Viborg Stiftsmuseum og har til huse i museets bygningskompleks. Arkivet findes på 1. sal i den viste bygning.

(Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Viborg kommune, 1986).

Litteratur om lokalarkiver

- en selektiv bibliografi

af Gitte Strange Hansen, arkivleder ved Lokalhistorisk Arkiv for Slagelse og Omegn

Strange Nielsen, A.

Lokalhistoriske arkiver. En folkelig bevægelse.

i: Festskrift til Johan Hvidtfeldt. 1978. S. 319-328, ill.

Clausen, Gunnar Bo

Lokalhistoriske arkiver: deres opgaver og forhold til det statslige arkivvæsen. 1979. 32 bl. (Arkivserien; 6)

Møller, John

Local historical archives - a theme with variations.

i: Scandinavian Public Library Quarterly. 1979. Vol. 12, nr. 3, s. 106-112, ill.

Bender, Susanne Krogh

Lokalhistoriske arkiver - en præsentation.

i: 1066. 1980. Årg. 10, nr. 1, s. 4-18, ill.

Friedrichsen, Anders

En primærkommunes lokalhistoriske arkiv.

i: 1066. 1980. Årg. 10, nr. 6, s. 17-20.

Horskjær, Jan

De lokalhistoriske arkiver 1980 - status.

i: Fortid og nutid. 1980. Bd. XXVIII, s. 533-534.

Interview med SLA's formand. (Jan Horskjær).

i: Lokalhistorisk Journal 1980. Årg. 9, nr. 1, s. 4-7, ill.

Skal vi have en arkivlov? (Debat med bidrag af: Palle Friis, Arne Gammelgaard, Niels-Jørgen Hansen, Erik Korr Johansen, John Møller og Hans H. Worsøe).

i: Fortid og Nutid. 1981-1982. Bd. XXIX, s. 75-91.

Fortiden - et bolværk mod nutiden.

i: Danske kommuner. 1982. Årg. 13, nr. 5, s. 22-23, ill.

(Interview med Jan Horskjær og Anders Friedrichsen).

De lokalhistoriske arkiver.

i: Danmarks arkiver: historie, funktioner, fremtid. - Rigsarkivet, 1982. S. 108-111.

Munk Pedersen, Hans

Lokalhistoriske arkiver i Århus amt. - Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver og Samlinger i Århus amt, 1982.

Bender, Susanne Krogh

Arkivarbejdet er også en folkebevægelse.

i: Aktuelt 1983-07-18.

Formidling: de lokale arkivers formidlingsarbejde i Norden:

nordisk konference på Tannishus april 1983:

rapport. - Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver, 1984.

Bondesen, Peter

Den lokale histories solide hukommelse.

i: Kristeligt Dagblad 1987-07-06.

Bondesen, Peter

Mod lyset. De lokalhistoriske arkiver i 1980-erne.

i: Museumsmagasinet. 1987. Nr. 40, s. 22-25, ill.

Ehlers, Søren

Folkeånden på spil igen.

i: Politiken 1987-12-16.

lge og Sædder Sogne - Højelse Sognearkiv - Lejre Lokalhistoriske Arkiv - Skovbo Lokalhistoriske Arkiv - Søgløse Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Bjergsted Kommune - Egnshistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Gørlev Kommune - Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Holbæk Kommune - Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Jernløse Kommune - Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Korsør Kommune - Midtsjællands Lokalhistoriske Arkiv - Skælskør Egnshistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Sorø og Omegn - Stenlille Kommunes Lokale Arkiv - Trundholm Lokalhistoriske Arkiv - Fladså Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv - Lokalhistoriske Arkiv - Lolland's Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv Naksskov - Falsters Egnshistoriske Arkiv i Nysted Kommune - Krumsøarkivet - Næstved By- og Lokalhistoriske Arkiv - Præstø Lokalhistoriske Arkiv - Ravnsborg Lokalhistoriske Arkiv - Rudbjerg Lokalhistoriske Arkiv - Skælskør - Stevns Lokalhistoriske Arkiv - Stubbekøbing Lokalhistoriske Arkiv - Idestrup Lokalhistoriske Arkiv - Arkivet for Skejby Kommune - Lundby Sognearkiv - Bornholms Lokalhistoriske Arkiv - Karum-Sønderby Lokalhistoriske Arkiv - Barløse og Sandager Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Bogense Lokalhistoriske Arkiv - Nørre Broby Lokalhistoriske Arkiv - Sønder Broby Lokalhistoriske Arkiv - Ejby Kommunes Lokalhistoriske Arkiv - Glamsbjerg Lokalhistoriske Arkiv - Gudme Kommunes Arkiv og Forening - Haarby Lokalhistoriske Arkiv - Dringsdal Lokalhistoriske Arkiv - Kerteminde Byhistoriske Arkiv - Kølstrup Sogns Lokalhistoriske Arkiv - Marstal Egnsarkiv - Middelfart By- og Egnshistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Strib og Omegn - Arbejderbevægelsens Arkiv Svendborg og Omegn - Taasinge Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Humlebæk Kommune - Lokalhistoriske Arkiv for Tommerup Kommune - Lokalhistoriske Arkiv - Vissenbjerg Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Søby Sogn - Lokalhistorisk Arkiv for Nr. Lyndelse Sogn - Lokalhistorisk Arkiv for Aarup Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Sønderjylland - Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig - Lokalhistoriske Arkiv - Hejl-Hejlminde Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Gram Kommune - Graasten Kommunes Lokalhistoriske Arkiv - Løgumkloster Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistoriske Arkiv - Rødding Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistoriske Forenings Arkiv - Lokalhistorisk arkiv for Dybbøl-Udekommune - Lokalhistorisk Arkiv for Tønder Kommune - Lokalhistoriske Arkiver i Billund Kommune - Billund Afdeling - Lokalhistoriske Arkiv - Bramming Kommunes Historiske Arkiver - Historiske Arkiv - Sognearkiverne på Fanø - Lokalhistorisk Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Holsted Kommune - Aastrup Sognearkiv - Tøbel Egnshistoriske Arkiv - Vester vedsted Sogns Lokalhistoriske Arkiv - Vilslev Lokalhistorisk Arkiv for Vejen Kommune - Ølgod Lokalhistorisk Arkiv - Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Billund Kommune - Lokalhistoriske Arkiv og Omegn - Sogne arkiverne i Gedved Kommune - Lokalhistoriske Arkiv for Give Kommune - Lokalarkivet for Hedensted Kommune - Lokalhistoriske Arkiverne i Juelminde Kommune - ISBN 87-7515-128-8 - Lokalhistorisk Forening for Uldum Kommune - Lokalhistorisk Arkiv for Uldum Kommune - Lokalhistoriske Arkiv - Lokalhistorisk Arkiv for Gjellerup Sogn - Det Lokalhistoriske Arkiv for Gjellerup Sogn

DIS-Danmark

1 0 1 3

Danske Herles Historie Online
Dansk Stegforsteles Bibliotek